

LJUBLJANSKI
ZVON

IZDAJATELSKOVA ZADRUGA
L J U B L J A N A

1

9

2

5

Vsebina zvezka za mesec november:

1. Fran Eller: Pesmi. (Na Karavankah. — Pesem o svitnici. — Bil trd si... — Kaj trkaš...?)	641
2. Karlo Kocjančič: Iz zbirke «Večna plamenica»	643
3. Juš Kozak: Šentpeter. (Dalje prihodnjič.)	644
4. Dr. Niko Županič: Antropološki očrt Ivana Tavčarja	663
5. Slavko Grum: Mansarda	666
6. Dr. N. Preobraženski: Nova Rusija	
2. Vladimir Lidin	667
VI. Lidin: Noetova barka	668
J. Zamjatin: Afrika. (Konec.)	673
7. Jernej Jereb: Suženj demona. (Konec prihodnjič.)	678
8. Giovanni Papini: Walt Whitman. (Konec prihodnjič.)	686
9. Književna poročila	691
Dr. Fr. Kidrič: Dr. A. Res, Dante. (Konec.) — Andrej Budal: Hermann Wendel, Der Kampf der Südslawen um Freiheit und Einheit. — C. Golar: Ivo Šorli, Zadnji val. — J. Š.: Milica Janković, Plava gospoda.	
10. Kronika	701
K. Ozvald: Parademarsch.	

„LJUBLJANSKI ZVON“

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 120 Din, za pol leta
60 Din, za četrt leta 30 Din, za inozemstvo 140 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 15 Din.

Urejuje: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo.

Upravništvo se nahaja v Prešernovi ulici št. 54.

Izdaja «Tiskovna zadruga», r. z. z. o. z. v Ljubljani (Fran Šarabon).

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani (Miroslav Ambrožič).

Fran Eller / Pesmi

Na Karavankah

Počijem na grebenu, ki razdvaja,
kar eno je od juga h Gospi Sveti,
do koder mi obzorje da dozreti,
ki s sinjim nebom sinjo zemljo spaja.

Z menoj temena skalnatih vršičev,
pa niže smrek in hoj zeleno morje,
a doli na ravnici par voličev
obrača kmet in dolge brazde orje.

Bórno mravljinče na razpeti dlani
se zde prostrani kmet in plug in voli...
Bog s tabo, kmet, o vojvodskem prestoli
dosanjal si... zdaj orji, zdaj tlačani! —

V daljavi Drave trak se blede riše:
Poljanci tam so, više sem Gorjanci,
za selom selo, zraven cerkvic hiše,
ceste vijo srebrne se med klanci.

Kaj nisi dom moj bila, zemlja lepa?
O tiha vas nad Zilo šumotavo,
o jezero z otočkom za Dobravo,
na poldnu kršna stražila si, Jepa!

Naj oče mi naspí tam pod zvonikom
se belim... grobje širo no vsa planjava:
pod snežnega Dobrača spomenikom
živ narod moj mrtvaško spanje spava.

In mi, prebedni, nismo razkleniti
si znali teh grobov? Ko nam prerobil
tésno igó, verig nam lance zdrobil
spasitelj meč je v borbi zmagoviti,
prižeti brate na srce si nismo
z besedo mogli bratsko, vsepremožno?
Steptano v prah jim pravde nove pismo
in tišje ko kedaj molčanje tožno...

V ta molk le hrepenenje še izteza
šibke roké, če starega še doma
drži se krov iz dalje gledat roma
in po robih strmo za njim opreza.

Ni čudo mar, da vihri še kljubuje?
Z ledenih Tur v odprte se poljane
vali njen besni srd in ne miruje,
da, kar biló je naše, k tlom se zgane.

Kaj v puhlih upov trobite rogove?
Matjaž nam kralj je klical, nismo čuli,
nazaj ga v dno smo pálčnjaki podsuli,
pa čakajmo, da zopet nas pozove! —

In vztrepetala iz globin ujeda,
pradavna bol mi, temna, težkokrila,
na vse vrhove senca njena seda,
nebo in zemljo v mrak mi je zavila...

Pesem o svitnici

Koroška zima. Sren zamrzli škriplje
v trdo, brezzvezdnato adventno noč,
z dobrane lučka se za lučko tiplje
previdno iz vasic in samnih koč.

Seljaki grejo k svitnici na faro,
poraslo jih je ivje čez in čez,
možje vodniki, mládo vprek in staro,
v debelih plaščih, v bundah do ušes.

Trpeči narod, s tiho vero v duši,
neurja vajen, vstaja iz temnic
in ni ga, da vabilu se oglúši,
ko v noč veli zvonov jim rani klic:

«O dolga noč... kdo jutra še naj čaka
v dremávici... na pot, na budno pot!
Pogum naj z vami, plamen živ, koraka,
da spelje v dan iz robstva vas mrakot.

«O dolga zima... sever jezno viha,
gazi je vse, že srca vsa zamel.
Kdaj spone razkopnijo, kdaj zapiha
zeleni jug iz bratovskih dežel?

«V sovraštva črno ste nebo zajeti,
daleč ljubezni vam in pravde Bog,
le nada ko drhteča lučka sveti
pa v cerkvi žar skoz oken tenki lok.» —

Pojo zvonovi... Strmo nad zadolji
se vzpenja Karavank mogočni zid.
A bajna noč... Kresnice v zimskem polji! —
Tako gredo v adventni plahi svit...

Bil trd si . . .

Bil trd si oče mi, Gospod,
gladil me nisi ne mehkužil,
in kar nanese krivd in zmot,
vse plačal mi, kot sem zaslužil.

Ni bilo mi ljubezni god
življenje, z gnevom si ga družil,
v osojen zasejal me kot,
ki v žarku Tvojem ni se južil. —

A jaz pognal sem — in stojim,
viharjev strah me ni ne zim
in nič ne trepetam: doklej še...

Ko Ti pred lice padem strt,
povije v grob me majka Smrt.
Ah majke, te so vse milejše . . .

Kaj trkaš . . . ?

Kaj trkaš ob tej pozni uri,
ljubav, poslanka daljnih meni zvezd?
Zatvoril davno že sem težke duri
popotnikom z večernih cest.

Nikomur nočem več odpreti
in tudi tebi vrat odprl ne bom:
nemir prinašaš, nesi ga po sveti,
pokojen je in tih moj dom...!

Karlo Kocjančič / Iz zbirke „Večna plamenica“

Jaz bom umrl . . .

Jaz bom umrl. In senca mojega telesa se napoti v vinograde
na Sabotnjaku.

Tam bom zasanjal blazno-lepe sanje. Potihoma bo trkal mi v
pokoj skržatov spev.

Po svetem nebu krožijo ognjene krogle.

Kako tvoj sladki vonj, vešelik, žge!

Jaz bom tam sanjal dolge, dolge sanje . . .

Juš Kozak / Šentpeter

(Nadaljevanje)

Črna smrt

Zemlja je spala pod snežno odejo, a usoda je predla v človeških srcih. — Čuden dogodek je vznemiril šentpetersko cesto. Ljudje, posedajoči pri večernih ognjih, so kramljali dolgo v noč in pritajeno izpovedovali, da se jim v srcih oglašajo slutnja nesreče.

Molččemu beraču Janezu Krstniku se je zmešalo. Zimskega večera, ko je mraz glodal kosti, se mu je vrnila hči od dela. V napol podrti baraki, kjer sta prebivala, je našla dozdevnega očeta pri peči. Nepremično je buljil v ogenj ter se hahljal. Zadovoljno si je mel roke, venomer mu je migala redka brada. Pred njim so ležali razsekani kosi belega lesa, v rokah je držal nekaj, kar je bilo podobno nogi. Kalno se je ozrl vanjo, ko ga je vprašala, kaj počne. Nato se je skrivnostno posmejal skozi črnikaste zobe. Še enkrat je poizkusila. Berač pa je položil prst na usta. Planila je k njemu. Pred pečjo je zagledala ostanke razsekanega svetnika. «Oče, kaj ste storili?» Janez je pomežiknil, nakar je pričel neumno mlaškatati s čeljusti: «Pst, pst! Patrona je zeblo, naj se malo pogreje.» Dva dni nato je umrl Janez Krstnik in vsa cesta se je preplašeno ozirala v prazni oltar pri Znamenju.

mrca * Pobožne ženice, med njimi najgorečnejša Škofička, so obetale šibo božjo. Hitro so pričele zbirati za novega svetnika. Ko je odšteval Matija, je smeje pripomnil: «Grela pa ga je vendarle za zadnjo uro.» Škofička se je namrgodila ter zaloputnila z vrati: «Še se boš krivil pod božjim prstom!»

font Župnik je sam posedal pri peči. V tej zimi je malo zahajal med ljudi. Vsak teden je obiskal Marijo, s katero je bila mračna žalost. Rožman je videl, da se bolno srce boji besede. Istotako je zamrl sleherni pogovor pri Matiji, čigar oči so blodile po brezdanih praznini.

Doma pa je Rožman rad premišljal o njih. Vedno iznova je ponavljal: «Kdo bi si bil mislil, da se bo tako obrnilo.»

Nedelja je bila, ko je z enakimi mislimi sedel sam doma. Ne nadoma je nekdo potrkal in z globokim poklonom je vstopila Škofička.

Hitro mu je poljubila roko: «Poklonček, častiti!»

«Ti si?» Rožman ni mogel zatajiti, da je ne vidi rad.

655 «V kuhinji sem bila, pa sem rekla, da moram k Vam z veselo novico. Denar za svetnika smo že zbrale. Težko je šlo, vera peša, prečastiti. Zdaj bomo kmalu imeli novega!»

«Dobro je, Škofička!»

Ženski pa se ni mudilo. Povešala je oči. V ostrih potezah ploščatega in koščenega obraza se je pojavljala zadrega.

«Še nekaj imam na jeziku, prečastiti. Pobožne žene smo stopile v bratovščino, tako potrebno za šentpetersko cesto. Vse smo, ki pojemo na koru.»

Rožman se je spomnil na Marijo, ko je še pela na koru.

«Zakaj ne požete več tistih lepih pesmi? Včasih ste tako lepo ubrale — o j rožmarin! —?»

«Odkar gospod kaplan vodijo petje, smo posvetne opustile.»

«Tako, tako.» Ko je videl, da se ona še ne gane, je vprašal. «No, Škofička, z besedo na dan, kaj bi še rada?»

«Hm. — Skoraj si ne upam prositi. Ampak takole, če bi, pravim, če bi imeli kak zaslužek, težko se živi. Saj vedo, za cerkev sem vse voljna storiti.»

«Slišiš, Škofička, kaj nisi ti z Zjasovo Maro v žlahti? Zakaj ne greš k njej.»

«Sem, prečastiti, da bi nikoli ne bila. Veste, odkar se vlačí s tistim Zamejcem, še nisem in ne bom prestopila njenega praga. Kar ona počne, ne, spodobnim ženam pljuje v obraz.»

«Dobro bi storila, če bi ji pomagala. Mara je nesrečna ženska in velike tolažbe potrebna!»

Ženska ni odgovorila, zavrtela je oči in vzdihnila: «Gospod!»

Tedaj se je v Rožmanu dvoje misli čudno strnilo: Luka in njegov otrok. Škofička bi ga lahko vzela v rejo. Trenutno jih je zopet pozabil. Pač pa je vstal in sam stopil proti vratom. «Le zanesi se, Škofička, mislil bom nate!» Hitro je umaknil roko, ko je planila za njo.

«Hm, škof Pogačar jih je prav tako malo mogel kot jaz, ta si jih nastavlja k ušesom,» je pomislil in se zopet zatopil v pre-mišljevanje.

Škofička je stopala tako trdo po snegu, da je vreščalo za njo. Stopivši v malo izbico pod skromno streho na Škofovem je prižgala luč ter se stoje zamislila. Čez čas je vzela iz pečice kavo, nadržila vanjo kruha in je na postelji sede jedla s tako naglico, da je komaj dihala. Včasih je glasno zagodrnjala.

«Dober gospod, dober, ampak vere ne branijo.»

Pri župniku je bila že davno tema, ko je ona ugasnila.

V tej noči je zopet sedel Luka pri Mari. Že ves čas je hodil potrtno naokoli, kajti ona ni hotela povedati, kaj namerava z otrokom. Molče je posedal pri njej, z nejevoljo je opravljal domača dela. Matija in on sta se motrila z vedno temnejšimi pogledi. Luka je videl, da bratova sekira ne pozna več veselja do dela, le iz ponosa opravlja še vsakdanje delo. On pa je na tihem premišljal, kje bi se udinjal, da bi služil za Aleša. Najmanjša prilika je vzbudila nezadovoljnost, katera je tlela v obeh, in ognjevito sta se prepirala.

«Luka, nocoj ostani, rada bi kramljala s teboj!» Tako ga je zadržala Mara, ko se je pričel odpravljati. Prikupovala se mu je z dražljivostjo telesa. Materinstvo jo je napojilo z njo in ona je ni posvečala otroku.

Molče je pričakoval, kdaj bo poslednji gost zapustil krčmo.

Ko se je zgodilo, je Mara privila luč. Položila mu je prijazno roko krog vratu in se stisnila k njemu.

Zasmejala se je. «Luka, slaba volja se pajdaši s tabo!»

Brki so mu viseli navzdol, molče je vrtel pred seboj čašo.

«Pij! Nocoj ti odprem oči! Zakaj si postal tako mrzel?» Pogledala mu je v oči, toda Luka je dobro čutil, da ji je nocoj vseeno, kako misli o njej.

«Luka, sklenila sem, da vzamem otroka k sebi!»

Presenetila ga je.

«Če boš pameten!» je pristavila.

«Pameten? Kako misliš, pameten?»

«Poslušaj! Glej ga, kako se odmika. Takole bi rekla.» Kakor bi se nečesa bala, je govorila vedno tišje. «Matija je star in bolehen. Marijo je izplačal, vem to. Ne pogleda je. Aza je zadnjič, ko je bila tu, zopet norela. Pogovori se z dekletki, boš videl, da ne bodo trdovratne napram tebi. Če ne bo drugega, hišica ostane nama. Aleš bo preskrbljen.» Nato mu je šepetala na uho. «Veš, če z Matijo ne pojde gladko... no... kakor bi moralo biti... saj se mu lahko pomaga. Star je in nima opravka na svetu.»

Luko je pretreslo. Od iznenadenja je odprl usta. V očeh so se mu užgale iskre.

«Kako si rekla?»

«Saj si slišal. Le premisli in moraš mi pritrditi, da si že sam o tem govoril.»

«Ženska!»

«Drugače ne vzamem Aleša k sebi. Če bi sredi ceste zmrznil. Vaju dveh ne bom redila!»

Grozen glas se je izvil Luki iz prsi. «Mara!»

«Če ga kmaš rad, stori, kakor sem rekla. Hišica, mogoče še nji vica zadaj. Saj nisi delal zastonj.»

Luka je gnetel glavo z dlanmi.

«Marija je neumna, vse bo dala. Aza ne pride nazaj. Spajdašila se je v Trstu...»

Ni izgovorila do konca, kajti Luka je vstal, jo pahnil od sebe, ko ga je hotela zadržati. Šele na cesti se je jasno zavedal njenih besedi. Glava mu je ocnahnila na prsi in s težkimi koraki je zavil na šentpetrsko cesto.

Bila je gluha noč. Za zasoplimi okni pri Pacu je gorela luč. Luka je obetal in se trenutno topo zaslil v znano krčmo. Oči so se mu svetile, kakor bi je ne poznal. Nevede, kaj dela, je pristopil, priložnil pri vratih, prijel za kljuko, a oči so se tuje ozirale proti cerkvi. Nato se je stresel, odprl vrata na stežaj, da je kričanje planilo na cesto.

Dvakrat se je prestopil in je sedel za mizo. Tako vroče so bile dlani, da jih je čutil na sencih. Svedrača, sedečega pri isti mizi s kozavo, ni niti opazil. Mežikeje je stari namignil oštirju.

Ko je Pacev potrpejpal Luko po rami, se je zgasil. Hiropeč glas se mu je izvil iz prsi: «Vina! Piti!»

Ispraznil je kozarec v dušku.

«Gospod Luka, nevesto bi vam rad pokazal.» Šepetaje se je hahljaj: «Tale je, saj jo poznate. Hišico ima, pa prisnojemca je.» Kozava ni slišala, kaj govori Svedrač, udarila ga je po rami in se v pijanosti hrupavo zasmejala.

V Luki se je oglasilo: «Hišico ima!» Krčevito je posegel po kozarec in zaškripal z zobmi. Pil je hitro, kakor bi hotel utopiti gnev v duš. Prav nič ni slišal Svedrača, ki je venomer silil vanj. «Gospod, vsaka stvarca na svetu najde svoj greh.» Pred očmi se mu je pričelo meglati. Različni obrazi so se mu prikazovali. Rokovo sivo in podpluto obličje se je pačilo v smrtni groci. Na njegovem vratu je zagledal lastne prste, ki stiekajo. Prividno podoba je zelila zelena voda, na kateri je plavala zabuhla Škrjančkova glava. Svedrač se je smejal nad njo. Tako so se mu mešale prikazni in vmes se je oglašal razkavi glas kozave. Pela je.

Luka je nenadoma planil izza mize, da bi se stresel more. Upril je pogled v Svedrača, ki je žčipal kozavo v lica ~~ter~~ ga je ta s poltentim glasom odrivala.

«O, hudič!» je vrbesnel Luka in sedel nazaj. Nikamor več se ni ozrl. Še enkrat je s ~~tem~~ glasom zahteval «piti!». Ko pa je prijel za čašo, mu je glava trenutno zadržala na prsi. Zaspal je za mizo.

Sivi dan se je ozrl s trudnim očesom v zakajeno in zatohlo izbo. Luka je dvignil glavo in zbiral misli. V krčmi ni bilo nikogar. Počasi se je zavedel. Jeze ni prespal. Tegotno in strastno se mu je izvilo iz prsi: «Ti, prekleta!»

V kuhinji se je oglasil otročji smeh, tako čist in poln radosti, da je mehko segla do njega. Vrata so se odprla in na pragu se je prikazala krčmarjeva Lizika.

«Tic Luka!» ga je pozdravila ter ga ogledovala s prstom v ustih.

Dolgin se ji je zasmel. Zaklical je mehko: «Lizika!» Otrok se mu je približal in ga venomer začudeno ogledoval. Luka je ljubil Liziko. Vedno je rad videl njen podolgovati blede obrazek, iz katerega so čudno resno sijale velike črne oči. Že sedaj so lahko upognjeni loki obrvi obetali posebno lepoto in ozka bradica nadzemske milino.

«Ah, Lizika,» je tiho mislil, «oče cigani za tvojo doto ljudi, a ona hoče moriti za Aleša. Tem ni za vaju!»

«Tic Luka!» se je zopet oglasila začudena Lizika in mu molče iskala po žepih. Bila je vajena, da je imel zanjo vedno kako sladkarijo.

«Ha, ha, Lizika, nič ni, nič. Čakaj, zvečer prinesem!» Ujčkal jo je na kolenih. «Lizika, ti boš velika gospa; mojega Aleška pa ne boš imela rada!»

Nejeverno ga je pogledovala. Nenadoma pa mu je zdrsula s kolen in jokaje zbežala v kuhinjo.

Luki se je zopet omračilo lice, odšel je proti domu.

Na dvorišču se je srečal z Matijo. Hotel je mimo, kajti danes je bil nataknjen kakor malokdaj. Brat pa ga je ustavil z nejevoljnim pogledom. «Greš spat?»

Oni je siknil: «Grem!»

«Danes, ko je semanji dan?»

«Danes.»

Matija je jezno pogledal: «Zdaj sem sit tvojih muh, pa si preberi, kjer boš lahko spal, kadar te bo volja.»

«Dobro!» je malomarno pristavil Luka. Tako mu je vse zamrzelo, da se mu je zdelo škoda besede.

Matija je godrnjaje zapregel ter se odpeljal.

Luka je obstal sredi tišine nad belim snegom.

«Hudič vzemi vse skupaj!» Ušesom pa so se prilizovale besede: «Matija nima več opravka na svetu, pomagaj!» Srdito se je ozrl v tisto smer, kamor je zahajal že toliko let. «Ne boš me več videla,» je odločil. Tudi v Matijini hiši ni hotel več ostati, kajti

spomnil se je Aleša, za katerega mora služiti denar. «K Mariji pojdem.» Tako je sklenil.

Stopil je v izbo, odprl skrinjo, vzela nedeljsko obleko in se za mislano podal na dvorišče. Pri srcu mu je bilo vseeno tesno, ko se je okrenil proti vratom. Za njim so se odprla vrata drvarnice, prikazala se je Zeba s poleni v naročju.

«Luka!»

«Kaj bi rada?»

«Mar je res?»

«Grem, Zeba!»

Solza je zdrknila starki po licu. Tiho je vzkliknila: «Vsi ga zapuščate, ni zaslužil!»

Luka ni odgovoril. Zaprl je za seboj vrata. Zeba je strme gledala za njim. «Tem ljudem ni pomoči!»

Čeprav je Marijo skrbelo za očeta, se je vendarle razveselila, ko je ugledala Luko. Pokazala mu je skromno izbico na dvorišču. «Lukaj boste živeli, stric! Ampak oče vas bo pogrešal.»

Luka pa je polglasno zamrmral: «Le verjemi, Marija, tako je bolje.» Nato je sedel na postelj in podprl trdno glavo.

«Stric, počitka ste potrebni. Lezite!»

«Res je, Marija, truden sem!»

Spal je do poznega popoldneva. Nemirno se je premetaval po postelji in parkrat globoko vzdihnil. Ko se je predramil, so bili možgani še vedno omoteni. Zdelo se mu je, da je le sanjska prikazen vse, kar je preživel. Edino, česar se je jasno spominjal, je bila Marina zahteva. Jezno je zopet poizkušal zatisniti oči. Ker je bil ves trud zaman, je vstal. Stopivši na dvorišče, ni vedel ali je jutro, ali večer. Na cesti je bilo tako tiho, kakor bi svet izumrl. Srečal je Svedrača. — «Ti, povej, ali je dan ali noč!»

«Ne eno, ne drugo, ampak tisto vmes!»

«Kam greš?»

«K Pacu. Moja Dulcineja me čaka!»

Tedaj se je šele Luka pomogel. Zdelo se mu je, da se je predramil po težki pijanosti. Svedrač je kvasil.

«Treba jo bo sladko božati. Vsak mesec malo ponori. Ampak hišo ima, kaj hočemo. Zame bo prav prostorna!»

«Kdo? Tista, ki si jo prepeljal o pustu in včeraj?»

«Seveda. Nič ne rečem, gospod, ni taka, da bi ji jedel z roke, kakor ste rekli vi. Drži. Hvaležna je za moje varstvo. Haha. Pravi, da bo prepisala tisto bajto name. Kdo bi se branil. Saj ni brez plamena. Kadar se ji blede ... takrat ... hudiča! leta okrog hiše kot nora. Še ni dolgo, odkar je prišla s Studenca ...»

Dospela sta do Paca. V krčmi je že sedela kozava. Luka je sedel k drugi mizi, kjer so bili pijani mešetarji.

Zagledal se je v mesnato obličje ženske poleg Svedrača. Spominjal se je, da jo je že večkrat videl pred njeno bajto za cerkvijo. Pravili so, kako je bila nekoč še lepa. Ko so zadnjič divjale koze, so ji spačile lice in tedaj je ponorela.

Videl je, da ji blesti v očeh pijani ogenj. Sirove, napete ustnice so bile mokre, živalska pohlepnost je prežala z njih. Pod raztrgano in zamazano bluzo se je potresalo oprsje. Ko jo je Luka videl, kako otepa z rokami in prenaša Svedračeve objeme, se je zgrozil.

«Zverine!» je pomislil. «On je moril, ta je nora. Hišo mu bo dala. Vraga, saj sem vedel, da jo bo še na stara leta prigoljufal.»

Svedrač in ona sta se pričela dreti: «Ženin in nevesta... Ženin in nevesta...» Hotel jo je zriniti k mizi, kjer je sedel Luka. Upirala se je.

«Pusti jo!» je zarohnel Luka, ker se mu je gabilo. «Tam naroči vina!»

Ženska je slišala, se oprostila Svedračevih rok in skočila k Luki. «Vi... vi... dober gospod... vaši prstki!» Hotela mu jih je poljubljati.

Luka je vstal in jo pahnil od sebe. Svedrač jo je vlekel nazaj, da je komaj soplja. Pričela se je cmeriti, z vodenim pogledom je božala Luko in mu z roko pošiljala poljube.

Stud je naraščal in že je hotel oditi, ko je poleg sebe zaslišal smejoče se besede mešetarjev: «Pojdimo k Zjasovi, tam bomo plesali!»

Niti pogledal ni, kdo je izrekel te besede. Zaškrtal je z zobmi in obsedel. Povesil je glavo. «Tudi ona je zverina. Pretkana in zlobna. Tja pojdem in ji vse povem!»

Zaman so bili Svedračevi poizkusi, nihče več ga ni mogel motiti v premišljevanju.

Pozno je že bilo, ko se je dvignil ter z mračnim obrazom zapuščal krčmo.

Svedrač se je nejevoljno oziral za njim. «Ti si kriva! Tako se dereš, da beže ljudje pred teboj!»

Pod Marinim oknom je Luka prisluhnil. Sirov glas se je smejal. Nato je zopet vse utihnilo in čulo se je prerivanje. Stol je zagrmel po tleh. Harmonika je vreščala. Mešetarji so se režali.

Luka je sunil v vrata, da so odletela. Mara je sedela v naročju bradatega barantača. Sovražno so se ozrle oči vanj. On pa je natanko razložil, kako je eden izmed njih dal znamenje z očmi in bradač je porinil Maro z naročja. Nihče se ni ganil. On pa je

stal med njimi in jo prebadal z očmi. Nekaj časa je povešala pogleda, nakar je jezno in razžaljeno zapovedala: «Kaj pa čakaš, godec? Zaigraj!»

Mirno, česar niso pričakovali, jo je Luka nagovoril: «Preden zaplešete, bi ti rad nekaj povedal. Pojdi v kuhinjo!» Molče se je okrenil in zapustil sobo. Mara se je pomišljala, šla pa je vendarle.

«Tako... povej!» je srdito zahtevala.

«Prišel sem, kakor si želela, da ti povem, kako sem se odločil. Matijino hišo si izbij iz glave!»

Prisiljeno se je posmehtila: «Otroka vzameš k sebi, kajne?»

«Kakor sem rekli!»

«Meni je prav. Po pamžja pojdi na spomlad. Kaj meniš, da sem te kdaj imela rada? Ha... ha... še pljunem ne vate... Zamejčevu zemljo sem lovila... Zdaj veš vse... Otrok se mi je že v telesu zastudil. Zato, ker je od tebe, ki ležiš na gnoju, da se poštene ljudje ogibajo... Kadar si ti odšel, so prišli drugi, fini, spodobni...»

Vrtela se je pred njim, kakor bi ji besnost igrala. Luka je stiskal pesti.

«Zverina!» je siknil.

«Zamejci ste cunjarji, še danes smrdite!»

Tedaj je dvignil pest, ona je zavreščala in zbežala. «Zaklenite!» je kričala zopet v izbi.

Nekaj časa je stal nepremično. Ko pa je zaslišal zopet harmoniko, se je molče prestopil v vežo. Tako težko mu že dolgo ni bilo. Ženska, katero je imel rad, mu je opljuvala rod in njega samega.

«Danes ste vsi moji fantje!» je odmevalo iz sobe.

Luka je zmajal z glavo in počasi, tiho zaprl vrata. S povešeno glavo je odhajal proti novemu domu.

Na postelji leže je vzdihnil: «Zdaj so se ti odprle oči!» Zopet ga je prevzela jeza. Srdito je stiskal pesti: «Pasje življenje!»

Zaspiti ni mogel. Svedrača in kozavo je imel pred očmi. «Prekleti svet! Ta golazen ne pozna ne žalosti, ne veselja, vse nas bo preživela. — Za Aleša bo treba skrbeti!»

Komaj je zatisnil oči, je nekdo potrkal na vrata. Luka je odprl. Veliki hlapec je stal pred vrati. Sedaj se je, šele jasno zavedal Marijine dobrote. Sprejela ga je v hišo kot gospodarja.

Smehljaje je velel napreči in se z otroškim veseljem oziral po poslopju, kjer je nekoč sam gospodaril. Noge so mu visele globoko čez platnice, a v srcu je delal dobre sklepe, da Marije nikoli ne zapusti.

Dopoldne ga je vznemirila nova vest. Svedrač mu jo je zašepetal.

«Andrej se ženi!» Z bojznijo je pomislil na Marijo.

Opoldne jo je skrbno opazoval. Zdela se mu je neizpremenjena. Odkar je minil tisti usodepolni večer, nista nikoli izpregovorila niti besedice o Andreju. A vendar je vedel, da je njena rana še vedno odprta.

Popoldne se ni ganil z doma, kakor bi jo hotel braniti pred zlo novico. Mali Rok je skakal okoli njega, toda on je zamišljeno pogledoval proti materi.

Ko se je mračilo, je sklenil, da ji pove sam. Obotavljal se je, ker nikakor ni mogel z besedo na dan.

«Bog zna, kje je Aza?» je pričel.

«Nič ne piše!» Marija se je zamislila.

Zopet sta molčala. Naposled se je ojunatil. Rahločutno je dejal: «Marija, oni tam se pa ženi!»

Roke so ji padle v naročje, široko je odprla oči.

V zadregi je popravljal: «Tako sem slišal!»

Marija je vstala, zaprla oči in nagnila glavo nazaj. Za hip je odrevenela. Nato pa je dejala tako hladno, da je Luka umolknil.

«Saj se je že marsikdo ženi.»

Molče je zapustila sobo. Ko je prišla v izbo, je našla tam Zebo, sedjočo pri peči. Navidez je nekaj pospravljala. «Teta, Andrej se ženi!» Zeba je pozorno pogledala. Iz besedi ni brala žalosti, a niso ji ostali prikriti utripi srca. «Najbolje je, če sama preboli,» je pomislila starka.

«Eh, ta ne bo nobeni teknill!»

Pogovor je zastal in dolgo časa sta sedeli v temi. V očeh se je ljubezen borila s ponosom.

Po večerji je prilezel Svedrač: «Že vem, katero jemlje. Rudniško!» je šepetal Luki.

«Molči!» Peljal ga je na dvorišče. «Pred Marijo ne črhni besede! Si razumel?» Sam zase pa je menil: «Iz jeze se ženi! Na vsak način bi rad v žlahto.» «Pojdiva k Pacu.»

Luka se je hotel obrniti na pragu, kajti za mizo se je košatil Andrej. Toda iz trme je vstopil in sedel v kot.

Pijača je tekla od mize, široke Andrejeve besede so se bahale: «Iz mesta sém naročil godce. Fantovščina bo pri tebi, Pacev!»

Oštir je uslužno hodil krog mize in pozabil na Luko, ki se je oglasil z zlobnim nasmeškom: «He, prišel sem vino pit, ne pa čenc poslušat!» Pri Andrejevi mizi je zastala beseda, kakor bi odrezal. Fant se je ošabno ozrl po zbranih, v kot ni pogledal.

Glasno je izpraševal Luka Svedrača: «He, starina, kdaj se boš ženil?» Oni se je muzal, ker se je bal zamere. «Kaj bi premišljal, nekateri se love, drugi love na grunt!»

Andrej je poblede od jeze. Toda Luka je stopil proti vratom. Porogljivo je potrepljal oštirja po plečih. «Ti, stari, pazi, danes radi ponarejajo denar!» Zunaj pa mu je izginil zlobni posmeh in razsrdil se je nase: «Preklete sem prismojen. Kaj me briga.»

Godežev je zamahnil s pestjo: «Ste slišali? Tega mu ne pozabim! Zdaj jih tare zavist, te preklete Zamejce. Moja jih noče več videti. Še eno tako in pod tole roko... Potem se naj zgodi...» Udaril je ob mizo.

Po sv. Treh kraljih so ju oklicali. Rudniška se je pripeljala popoldne. Poleg nje je sedel in se bahato ogledoval. Ko sta zavozila mimo vogala, sta srečala Marijo, odhajajočo na Poljane.

V trenutku je Marija ujela vse. Rudniška se je ozrla nanjo, se prezirljivo obrnila, kakor bi je sploh ne poznala.

Marija je poblede, nato ji je močan naval krvi zameglil pogled. Zbolelo jo je v dno duše. Toda v minuti se je izpremenila. Molčeči ponos je zadušil vse druge utripe in dostojanstveno je zapuščala kraj trpkega srečanja.

Na mostu, pod katerim je leno tekla zelena voda ter so na bregovih ležali umazani snegovi, se ji je izvilo iz prsi: «Zame je vse umrlo.»

Hodila je po Poljanah, kakor bi bila pozabila, po kaj je prišla. Zvečer je navidezno mirno poslušala, da sta Andrej in nevesta obiskala vse hiše in se oglasila celo pri Mari. Luka ni mogel odkriti na njenem obličju izpremembe.

Pozno po večerji se je oglasil Rožman, o katerem je malo prej pripovedovala Zeba, s kako nejevoljo je zjutraj razglašal novo poroko.

Prisiljeno se je smehljat: «Kaj pa Matija? Tako je zakrknjen kot letošnji sneg. Z nobeno soljo ga ne omehčaš?»

«Ne vem, gospod župnik, z menoj ne govori!» je dejala Marija.

«No, no, zdaj najdeš zopet milost pred njim!» je šepetaje odvrnil, toda takoj se je pokesal, kajti Marija je hladno pristavila: «Ne vem!»

V Godeževi hiši so sedeli pri pojedini, na cesto so se smejala razsvetljena okna, bučanje in kričanje je vrelo za zidovi. Pri Mariji pa je nepremagljiva tesnoba dušila pogovor.

Spremila je Rožmana do vrat, kjer ji je krepko stisnil roko. «Verjemi, bolje je tako!»

Ona se je molče vrnila v izbo, pa se je takoj poslovila, ko je zagledala Svedrača, ki se je vinjen priplazil od Godeževih.

Na postelji je zagrebla obličje v blazine. «Zdaj šele vem, da sem ga resnično ljubila. Čim večjo krivico mi je delal, tem rajša sem ga imela. Vsa moja mladost leži na mrtvaškem odru.» Dolgo je strmela v noč, kakor bi resnično bedela poleg mrliča.

Svedrač je med tem pripovedoval: «Se je že napila. Eno nogo ima na mizi, drugo drži on v naročju... Pijano kriči: Andrej, prodajva to podrtijo, kaj večjega boš kupil. On obljublja...»

Luka se je zopet zlobno posmejal in odšel spat.

Drugo nedeljo so se pred Godeževo hišo zbirali svatje.

Matija je vstal zgodaj in zastrl okna. Potem je zapregel konja in se odpeljal zadaj za hišo, skozi Kravjo dolino v Tomačevo.

Svatba se je pričela. Pred vozovi so jahali jezdec, za nevesto se je vlekla žida.

«Iz mesta je naročil godce, nemara za harmoniko!»

Nekateri so se posmehovali: «Škoda, da ne gre z zavihanimi rokavi pred oltar, na grunt se je spravila.»

«E, ta žida se bo še dolgo vlekla za njim!»

Popoldne je bila cesta polna ljudi. Čeprav jih je zeblo, so oprezali trdovratno do noči. Malo je prišlo z mize na cesto. Le bučanje godbe je segalo do Zamejčevih vrat. Od časa do časa se je pijan svat prizibal z zvrhanim litrom pred vrata: «Na, pijte! Na zdravje nevesti!»

«Tega je vpričo njega objela!» so opravljali.

«Jesus, Marija!» je privreščala postarna nevestina sorodnica. Vse se je zgrnilo pred hišo, kjer se je na pragu pokazal pijani Andrej, zapovedujoč hlapcem: «Tja ga vrzite, Zamejčevi so ga podkurili!» Mlad fant se je opotekal pred Zamejčevim pragom. Kri mu je lila po obrazu, toda na eno roko uprt, je venomer kričal:

«Še desetkrat bom rekel, da je bila moja. Če hočete, povem še kaj!»

Ljudje so se smejali, Andrejevi hlapci pa so bili po njem, da je utihnil in samo še ječal, dokler ga niso odnesli ter mu izprali rane.

Resni svatje so odhajali zgodaj. Nevesta pa se je smejala, kakor bi že desetič sedela na svatovščini. Andrej je ležal z glavo na mizi in tarnal. Vino ga je prevzelo in mu vzbudilo grenko žalost.

Ona ga je smeje tolažila: «Kaj se boš cmeril? Saj vendar veš, da nisem jarčica!»

«Oh, že, ampak vsi te gledajo!»

«Ha, ha, kaj veš, kako znam postiljati!»

Proti jutru ji je omahnila glava na njegov hrbet in zaspala sta za mizo.

Po cesti se je pripeljal Matija. Hitro je zavil na dvorišče. Sosed ga je videl. Ko je izpregal, je stopil k njemu: «Matija, tako uma-zane svatbe še ni bilo. Škoda za fantal!»

Matija je hitro postavil konja v hlev: «Napuh se je ženil, kaj bil!» je dejal mrzlo in odšel v hišo.

Še tisto popoldne je preplašila čudna vest cesto. Pri Znamenju je v nizki hišici obležal postaven gospodar. Prejšnji večer je bil na svatovščini, doma je tožil o bolečinah v glavi. Popoldne je bil poln gnojnih mehurjev. Mož se je valjal po postelji in bledel. Stara ženica, ki je poznala vse bolezni, se je prekrizala: «Jezus, Marija, črne kozel!»

Po cesti je zvršalo. O, bog, usmili se! Koze so nas udarile. Spet so tu!»

Zvečer je ležala vsa družina. Obupno stokanje je prihajalo iz hiše. Nihče se ni drznil na pomoč.

«Vode! Vode!» so zamolklo stokali bolniki. Nekdo je zarisal s kredo velik križ na vrata. Pri oknu se je pokazalo gospodarjevo obličje. Zobje so mu šklepetali in blazno je zijal v ljudi.

V tej noči ni spal nihče. Zjutraj se je zvedelo, da sta obležala dva Godeževa hlapca. Škofička je hodila od hiše do hiše. Povsod je oznanjala:

645 «Greh se maščuje nad nami. Berač je sežgal svetnika, zdaj je prišla še ta. Saj veste, katera. Vlačuga vse fare. Ženc, vera peša, zberite se, da jo poženemo nazaj!»

Popoldne se jih je nekaj zbralo pred Godeževo hišo. Modrejše žene so jo mirile: «Pusti sovraštvo, Škofička, huda nesreča nas je zadelal!» Druge so se zbirale krog nje: «Prav imal!» Kamenje je pričelo frčati v okna. Nihče se ni oglasil. Po cesti je prihajal Rožman.

«Kaj delate, ženc?»

«Gospod župnik, vlačuga je s svojim grehom priklicala bolezen!»

Tedaj je Rožman vzkipeł. «Ne norite! Kako naj bo kriva uboga ženska, če pride neareča.»

«Zdaj ji še vi potuho dajate!» se je srdila Škofička.

«Domov!» je zarohnel župnik. Obotavljaje so se porazgubile. On pa je stopil v Godežev dom. Toda silno se je začudil, ker je našel hišo prazno. Pri peči v izbi sta ležala hlapca, pol naga, mrz

jima je potresal telesa, od bolečin sta si grizla nohtove. Krvave oči so se ozrle vanj. «Pomagaj! Pomagaj!» Prinesel je vode in zakuril v peči.

«Kje je Andrej?» je vprašal.

Eden ga je razumel. Zagolčal je: «Pobegnil je, davi sta ušla!»

Župnik je zapustil hišo in odšel drugam, kajti ob cesti so že povsod ležali.

Zdelo se je, da se črna, gnojna bolezen seli iz hiše v hišo. Četrty dan so se skoro na vseh vratih krivenčili križi.

Rožman že dva dni ni spal. Komaj je zatisnil oči, je zagledal pred seboj telesa, na katerih so se kakor gobe svetili mastni, črni mehurji, polni krvavega gnoja.

Mrtvarji, ki so prišli od bogve kje, so sleherno uro drdrali s črnim vozom. Obraza jim ni videl nihče. Zagrnjeni so bili s črnimi rutami.

Groza je hodila po prazni cesti gori in doli.

Ljudje niso delali. Plazili so se kot sence, pričakujoči, kdaj jih zajaše smrt.

Ko so se petega dne prebudili, je bila cesta pri mostu v mesto zaprta z ograjo. Odrezanih od ljudi se je polastil obup.

Tedaj se je zbralo nekaj gospodarjev. Prišli so pred Godeževo hišo.

«Kje je načelnik?»

Dva pijana mrtvarja sta baš privlekla hlapca za pete na cesto in ju porinila v voz.

«Godež?»

Nihče se ni odzval. Razsrjeni so obstali: «Načelnik nas je zapustil.» Nekdo je svetoval: «K Matiji!»

Na Zamejčeva vrata je potrkalo. Zgoraj se je odprlo okno.

«Matija, odpri!»

Resni in prepadeni so posedli krog mize.

«Matija, prevzemi zadrugo, pa povej, kaj naj storimo? Še danes razbijemo ograjo. Ti si naš načelnik!»

«Možje, načelnika ni med nami. Lahko pa vam svetujem. Pustite ograjo, dokler se bolezen ne unese. S celim mestom se ne bomo bili. Pojdite domov in skrbite za družine. Na smrt moramo biti vsi pripravljeni. Ni rešitve, kajti smrt je kakor stekla in gorje šentpeterski cesti. Jaz bom z vami, dokler bom dihal.»

Tiho so vstali možje: «Matija, lepo te prosimo, prevzemi načelstvo!»

Ostro jih je pogledal, nato je povetil glavo. Z globokim glasom je govoril: «Lepo je to od vas, ampak jaz ne poznam več zadruga. Pojdimo!»

Pred vsemi je hodil Matija. Oči je v težkih skrbeh povešal k tлом. Sivi lasje in zgubano obličje nista mogla tajiti, kako se je postaral. Za njim so hodili možje, ki niso poznali več medsebojnih sporov.

Komaj so storili par korakov, je že pridrdral voz, na njem pijani mrtvarji, brez obrazov; zastrti s črnimi cunjami, skozi katere so mežikale živalske oči.

Obstali so pred ograjo.

Cesta je izumrla. Povsod mrtvaška tišina. Matija je pogledal preko in zagledal čuvaje, ki so se prestrašeno odmaknili.

«Zabili so nas! Ne pomaga nič!» je dejal s poudarkom. «Preglejmo hiše!»

Možje so ostrmeli. Odstopili so za korak. Matija jih je pogledal. Razumel je in tegoba se mu je oglasila v duši.

«Prav. Vi imate družine. Jaz ne. Grem sám.» Zopet je povetil glavo in po tihi, mrtvaški cesti se je slišal trudni korak.

Groza je segla v prsi. «Smrti išče. Ubogi Matija!» Pomenljivo so se spogledali in se ozirali za visoko postavo, katera ni več dvignila glave. «Vrnimo se domov! Storimo, kakor je svetoval.»

Iz Marine krčme je zaslišal stokanje. Odprl je vrata in vstopil. Na zofi v izbi je ležala Zjasova. Črni, gnojni mehurji so žrli nekdanje tako belo telo kakor gnusne krasčade.

Ni ga spoznala. Vila se je od bolečin.

«Vode, vode!» je hropla.

«Mara!» je zaklical do duše presunjeni mož.

Pred njim je golčalo iz telesa, ki ni bilo več podobno človeškemu. Ko ji je podal vrč z vodo, je pila tako hlastno, da se je slišalo, kako lije voda v drobovje. Nekoliko se ji je zjasnilo.

Kalno se je ozrla v Matijo.

«Luka, Luka, pridi! Oh, koliko trpim!» je stokala bolnica.

Molče je stal ob strani. Iztiskala je nerazumljive zloge: «Leš... Leš!»

Smrad je udarjal od nje.

Matija je zakuril v peči, pristavil vrč z vodo ter se odmaknil.

«Kaj ni človeka pri hiši?»

«Leš... Leš... Luka... Luka,» je jecljala jetnica, nato zopet kričala od bolečin, se vzpenjala kvišku in grebla po telesu, da je

brizgal črni gnoj izpod nohtov. S tako naslado je praskala, da so lesketali zobje med čeljustmi.

«Tudi to so zapustili vsi!» je menil Matija. «Uboga ženska, z jezo ne ukrotiš bolezni. Ne praskaj!» je zakričal.

Tedaj se je zopet ozrla nanj in se je zdelo, da ga je spoznala. «Luka, Luka!» je prosila in stegovala roke. Toda oči so bile že na onem svetu in Matija je vedel, da je konec.

Žalostno je pričela zavijati in glas je prihajal iz groba. Tako ga je pretreslo, da je zapustil izbo. Še na cesto je hropla: «Luka, Luka!»

Hodil je zopet po prazni cesti. «Stekla smrt,» je ponavljal sam zase. Zazdel se je tako ubog, da se je bolj plazil, kot hodil. «O, bog, kako moriš?» Tako mu je bilo, kakor bi ležala nad svetom grozna tema in od vsepovsod sikajo ostudne krastače. «Oh, kako bi pozdravili en sam žarek tvoje milosti!»

Zopet je dirjal črni voz. Kolesa so klopotala, odskakovala in mrtvarji so drveli, kakor bi ne bili živa bitja.

«Prekleti voz! Nobenega usmiljenja ni!»

Iz hiše ob cesti se je trgalo otroško vekanje.

Čelo se mu je orosilo. Obstal je kakor ukopan ter se od slabosti naslonil na zid. Roke so mu drhtele in so bile potne. Kolena so se šibila, oči so proseče gledale predse, kajti srce je rodilo Marijino podobo.

«O, bog, ne udari me! Prizanesi ji!»

Tako slonečega ga je našel Rožman. Hitro je pristopil, kajti silno se je prestrašil.

«Matija!»

S tihim glasom je oni izpraševal: «Je še živa?»

«Je, Matija! Zdajle sem bil pred vrati, nihče še ni zbolel.»

«Gospod župnik, ni rešitve?»

«Saj vidiš, Matija! Jaz pomagam, kolikor morem. Lajšam jim bolečine z dejanji, besede nihče ne posluša.»

«Cesta bo izumrla.»

«Matija, narodi so že izumrli.»

«Vem, ampak težko je umirati. Mara leži čisto sama. Pomagajte!»

«Pri Pacu je vse pijano!»

Tedaj se je Matija vzravnal in dvignil glavo. Ločila sta se.

Ko je Rožman vstopil, je ležala Mara pri vratih. Plazila se je na cesto. Nič ni pomišljal. Hitro je razgrnil plašč, jo zavil in nesel nazaj na zofo.

«Gospod župnik, boli, boli... Dajte mi Aleška, ... še enkrat bi ga rada videla... O, otročiček moj!»

Solze so se mešale s krvjo.

«Prositi Luko, da bi mi odpustil. Prosite, prosite! Ne umreti, ne umreti... Povejte, ... da jih ... znorela sem ... ljubim, ljubim, ljubim...»

Ozrla se je nase. Zagnusila se je sama sebi: «Ah...!» Z odvrtnim hreščanjem se je hotela izpraskati.

Rožman je tolažil, toda besede niso našle bolnice.

Matija pa je stopal med živimi grobovi. Pri Pacu je teklo vino po tleh. Pijani obrazi so ga pozdravili. Nekateri so že onemogli in v omedlevici čakali smrti.

Med njimi je opazil tudi Svedrača, ki je valjal po rokah verižice in uhanе. Kozava poleg njega je imela vrat, lehti bogato okrašene z zlatom, da je žvenketalo.

Trdo ga je prijel Matija. «Drugi umirajo, ti pa kradeš, živina!»

«Hoho, hoho!» se je režal pijano, «kadar je vse brez gospodarja, smo mi poklicani. Gospod, poglejte moja zdravila. Verzal.» Izvlekel je iz žepa belo pasje govno.

«Mene se držite!» je rjula kozava. «Včasih ste dejali, fuj, fuj, zdaj bi pa vsi radi imeli take pike, ha, ha!»

Matiji se je zagabilo.

«Pacev, še enkrat ti povem, če se bo pri tebi tako pilo, ti zaprem krčmo! Domov in pomagat!» je veleval.

«He, he, se mu že blede, ga je že prijel!» so kričali nekateri.

Matija se je besno ozrl. Prijel je najbližjega ter ga postavil na cesto.

«Tej cesti zapovedujem samo jaz!» Izpregovoril je tako mogočno, da so se pijanci streznili.

«Gospodarji! Vas ni sram, da pijete, doma umirajo žene, otroke mečejo za pete na voz!»

Pričeli so vstajati.

«Ti!» je poklical Svedrača, «ko se iztrezneš, k Luki, povej, da je zbolela Mara.»

«Ka... a... aj Mara? Jaz sem Mara, Micika, Špela!» se je režala kozava in objemala Svedrača.

Po cesti so se majali najhujše pijani. Držali so se pod pazduho in njihovi glasovi so samotno vreščali: «Pa je prišla smrt!...»

Vmes je udarjalo otožno vekanje otrok in mater.

Zmračilo se je. Nič več ni mogel Matija misliti. Strah in obup sta mu grizla v duši.

Zadaj za vodo so se zbirale ženske. Med njimi je hodila Škofička.

«Zdaj vidite, vesoljno smrt nam je poslal bog za grehe. Župnik leta okoli in ne moli. Me smo na vrsti!» Skoro blazno so ji gorele oči.

«Le čisti jih bodo rešili. Z javno pokoro omehčamo božjo jezo. Priliko o desetih devicah ste brale. S prstom nam je pokazal pot. Nocoj pridite! Pred cerkvijo se zberemo. Tako zahteva nebeški oče. Razodelo se mi je. Katera ne pojde, ne bo vredna milosti. Me ne smemo spati, bedeti in moliti moramo dan in noč. Če bomo zajatile telo in se bo čista duša približala bogu, jo bo vzel v svoje naročje in z nebeškim poljubom bomo ozdravljene!»

Tako so sklenile. Opolnoči se jih je zbralo dvanajst. V temni noči so pod mogočnim pročeljem plamtele sveče, osvetljevale blede obličja, katerih oči so bile srpepo uprte predse.

Pred vsemi je pokleknila Škofička. Za njo se je zvrstila čudna procesija.

Zateglo so zveneli glasovi: «Je ... ezus ... u ... usmi ... ili se nas!»

Ženske so nastopile pot po kolenih. Težko so drsale. Škofička jih je ognjevitno puščala za seboj. «Za grehe nas kaznuj ... Milosti, milosti!»

Matija je planil k oknu in ostrmel.

«Križ božji, norimo!»

Okna so se odpirala, mrtvaški obrazi so zrl na polnočno procesijo. Po hišah se je ljudi loteval obup.

Škofičkina kolena so krvavela. Ženske so padale in kričale.

«Konec sveta! Jezus, Marija!» Otroci so rjuli od strahu. Gospodarji niso vedeli, kam z glavo.

Vedno obupneje je tožil Škofičkin glas: «Milosti, milosti!»

Procesija se je ustavljala pred hišami. Bolniki so se vili v bolečinah ter prosili pomoči.

Nebo je bilo črno in težko.

Vse je bilo pokonci. Možje so rotile žene, da bi ostale doma. Marsikatera se je pridružila in procesija se je večala.

V temi se ni razločila krvava sled.

Župnik je onemel od groze. Sedel je pri oknu in s sklenjenimi očmi zrl v temno nebo.

Mežnar, ki ni vedel, kaj se godi, je pričel zvoniti. Raztrgano so peli zvonovi.

Od daleč je prihajal božjastni Škofičkin glas: «Uda ... a ... ril ... Uda ... a ... ril ...»

Ena izmed žensk se je zgrudila vznak, ob sveči so se ji užgali lasje in pene so ji žehtele iz ust.

«Ne... e... ebesa se odpirajo!» je rjula in si trgala oblačila.

Vse je zamaknjeno strmelo v nebo. V hipni tišini so se oglašali le proseči klici bolnikov.

Marija je trepetala pri zakurjeni peči. V naročju je stiskala otroka. Ni ga pustila od sebe, odkar je zblaznela bolezen. Luka je molče sedel pri oknu. — «Stric, to je smrt!»

V tem trenutku so se odprla vrata, v sobo je planil Hostar v sami srajci. Zobje so mu šklepetali.

«Zzzebe!»

«Oče!» je kriknila Marija.

Stari pa je bil že pri peči in jo objel s tako močjo ter se tako pritisnil k njej, da je zacvrčala koža, kjer se je dotaknil razbeljenega železa. A on ni čutil ničesar, temveč je venomer drhtel od mraza.

Luka ga je zagrabil od zadaj, ga odtrgal od peči in otepajočega nesel v postelj.

Marija je krčevito stiskala dete: «Kristus, v hiši so!» Poljubovala je otroka, da sama ni vedela, kaj počne.

Ženske so se približale mostu. Večina je obležala med potom. Tudi Škofička je opešala. Do mostu se je še privlekla. Tam pa je padla po tleh. S slabim glasom je skušala peti:

«Angelci božji...»

Spomnila se je Marc. «Njo, nečistnico, udari, gospod!» je šepetala. Za zidovi pa je umirala Mara, nora od bolečin. Zunaj na cesti je čula pritajeno petje. Dvignila se je.

«Odpustite, odpustite,» je šepetala. «Živeti, živeti!» Ugasnila je.

Sivo jutro se je razpelo nad cesto. Izmed žensk, ki so obležale, jih je par zbolelo.

Voz je drdral in se polnil.

Rožman je prosil, utrujen do smrti: «Gospod, vzemi še mene!»

Pri starem Hostarju je čuval Luka. Venomer mu je hladil čelo, podajal svežega mleka in stari ga je večkrat hvaležno pogledal. Luka se ni bal. Držal ga je v rokah, čeprav je bil ves razjeden od črnih črvov. Na vsak migljaj je pazil.

Popoldne je pod oknom zaklical Svedrač. Luka je zvedel, da je zbolela Mara. Hitro je zastavil okna, zaklenil vrata in brzel na cesto.

Svedrač ga ni mogel dohajati. Ko je prišel k Mari, ga je našel v solzah.

Oni je stal pred truplom in zrl v spačeno obličje. Dobro uro se ni ganil. Pred njim je ležala zgnita Mara.

Zunaj je klopotal voz.

«Reci, da naj ustavijo!» je prosil s slabotnim glasom. «Sama jo preneseva.»

Nežno je prijel telo. V tistem hipu je odskočil. Kjer so prijele roke, so posnele kožo. V rokah mu je ostala. Ko je Luka zagledal golo meso, je zakričal: «Ne morem!»

Mrtvarji so zagnali prhnečo žensko na voz, Luka pa je bežal pred njimi.

Le Svedrač je ostal, pil v požirkih in stikal po predalih.

«Kako je umrla!» je ponavljal bežeči Luka in si z rokavom otiral grozno prikazen, ki ga ni zapustila. Doma se je brez moči zgrudil na stol poleg Hostarja.

Strašna smrt mu je izbrisala nekdanjo podobo, le odprta usta so zevala vanj. Na dlaneh je še vedno čutil razpadajoče meso.

Niti ponoči ni smel zatisniti oči. Onemogel je. Zeba je stražila Hostarja, kadar je blaznel in se divje prepiral s svetom.

Zunaj je prhutala burja. Stari se je vzel na postelji. Jasno je razložil v svojih bolnih možganih, kako se je odprlo okno in so vse šipe zažvenketale. Silen tresk mu je odmeval v glavi in zdelo se mu je, da meče vihar skozi okno ljudi. Tam sredi se je grmadilo truplo nad truplom. Matija nad Rokom, Cene poleg Marije in vedno nova trupla so viharji metali v izbo. Poizkusil je ubežati. Nenadoma so zarjuli vsi pred njim: «Zdaj te imamo, ti stari lump!» Dvignile so se roke, se širile, polnile sobo in se naperile proti njemu.

V divji grozi je pahnil Zebo od sebe, in v srajci bežal skozi vrata. Na dvorišču se je pokazala sivolasa postava, otepajoča z rokami. Luka je priskočil baš v tistem hipu, ko se je zgrudila. Prenesli so ga nazaj in zvečer ni več dihal.

Po njivah so že stale mlake in se je kadilo iz zemlje, ko je smrt onemogla. Hostar je bil med poslednjimi, katere je pogoltnil črni voz.

Še teden dni so čakali, potem so na Matijino povelje sesekali ograjo, ter odprli pot v mesto.

Luka se je dvignil ter se napotil v Trzin.

Tam je našel bledega in slabotnega Aleša.

«Čuden otrok», je dejala ženska, «jé in ne jé, gleda pa tako, kakor bi vse sovražil.»

Ni je poslušal. Drobno telesce je stisnil pod kožuh in se še tisto uro podal nazaj.

Pod nogami se je udirala zemlja, od vseh plati se je zaganjal veter, oblaki so v vrtincih drveli pod nebom. Od časa do časa se je vsul dež, kakor bi bruhal iz zemlje.

Luka se ni zmenil za vihar. Globoko se je sklanjal nad otrokom, tesno je privijal speče telesce na prsi. Nikoli še niso objemale njegove roke s tako ljubeznijo.

Proti jutru se je približal mestu, zavitemu v gosto meglo.

Podal se je v župnišče.

«Gospod župnik, se še spominjate, da ste mi obljubili pomoč?»

Rožman se je smejal, kakor se še vso zimo ni, ko je držal v rokah zlovoljno gledajočega otroka.

Menila sta se dolgo. Nato se je odločil.

«Škofička me je nekoč prosila. Dobra ženska je, nihče je ne bo vprašal, čigav je. Njej ga daval!»

«Le obljubite ji, če bo pazila nanj,» je prosil Luka in ga božal z nerodnimi rokami.

*

Ponoči so viseli oblaki nad materami kakor težka žalost. V kamenitih telesih, kjer so prej dihali otroci, je zdaj prežala groza. Kar pa jih je ostalo, so spé in beđé gledali na oni svet. Le v Hostarjevi je vsako noč vstajalo Lukino srce in romalo tja, kjer je spal Aleš.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Niko Županič

Antropološki očrt Ivana Tavčarja

Zbiraje podatke za delo Antropološki opis znamenitih Jugoslovanov, sem našel priliko, da sem določil tudi pri našem slavnem romancieru Ivanu Tavčarju najmarkantnejše morfološke in kompleksijske znake na glavi in telesu. — Ko sem namreč prišel v avgustu 1921. po političnih opravkih na Visoko, Tavčarjev Tusculum, sem takrat že bolehnemu in hira-jočemu umetniku razodel tudi svoj znanstveni namen prihoda s prošnjo, naj mi malo posesti, v kar je prijazni mož privolil. Sedel je na stol v starinsko opremljeni dvorani prvega nadstropja, jaz pa sem hitro s pomočjo potnega antropološkega instrumentarija (sistem R. Martin) določil najvažnejše kranijološke mere in podatke za barvo oči, las in kože, tako da nisem predolgo zadrževal in utrujal bolnika. Že takrat se je bil mož precej posušil, prsti so mu bili koščeni, dolgi in blede kakor sveče, in videlo se je, da hira,

da je dan za dnem slabši. Iz tistih dni je tudi Tavčarjev potrèt Ivana Vavpotiča (sedaj v uredništvu «Slovenskega Naroda»), na katerem je slikar dobro pogodil podobnost in predstavil takratno fizijognomijo moža. Zanimivo je pripomniti, da Tavčar ni krenil v onih dneh nikamor brez svoje zakrivljene palice, katero je držal v roki tudi v naslanjaču na vrtu ali pa tudi v dvorani. Tako sem ga videl tudi v januarju 1922. v restavraciji «Srpski Kralj» v Beogradu, kjer je Tavčar stanoval in se hranil kot narodni poslanec, kako je imel navado sedeč poševno zatikati zakrivljeni ročaj palice za železni obešalnik iznad sebe, da bi se mogel napol držati v zraku; menda mu je viseči položaj lajšal bolečine.

Kefalometrične mere in drugi podatki.

Dr. Ivan Tavčar, rojen 28. avgusta 1851. v Poljanah nad Škofjo Loko.

Oče: Janez Tavčar iz Poljan. Mati: Neža Perko iz Poljan.

Mesto proučavanja: Visoko v Poljanski dolini. Čas proučavanja: avgust 1921.

1. Kefalometrični podatki.

Največja dolžina glave ND (anteroposterijorni diameter)	192 mm
Največja širina glave (N Š)	164 mm
Najmanjša širina čela	104 mm
Oddaljenost med izesnicama lokoma A Z (arcus zygomatici)	152 mm
Fizijognomska višina obraza F V O, od brade do meje las na čelu	201 mm
Razdalja kotov dolnje čeljusti	111 mm
Nosni koren — ustna zarez	85 mm
Meja las — usta	142 mm
Razdalja med zunanjima očesnima kotoma	93 mm
Razdalja med notranjima očesnima kotoma	34 mm
Fizijognomska višina uhlja	38 mm
Dolžina ustne razpoke (rima oris)	52 mm

2. Antropometrični podatki.

Telesna višina 1770 mm

3. Kompleksijski podatki.

Barva las: siva (prej po lastni zatrditvi temnorjava [dunkelbraun]).

Barva iride oči: rjava (braun).

Barva kože na obrazu: rjavkasta.

Barva kože na pokritih delih telesa: bela.

4. I n d e k s i.

a) Indeks glave (Indice céphalique, Längenbreiten — Index des Kopfes):

$$\text{Indeks glave} = \frac{T N S 100}{N D} = \frac{16400}{192} = 85.42$$

b) Fizijognomski indeks gornjega obraza, M I C O (Indice faciale po Broki; Morphologischer Obergesichtsindex).

$$M I C O = \frac{M V C L 100}{A Z} = \frac{85 100}{152} = 56.5$$

Iz navedenih mer, kompleksijskih podatkov in izračunanih indeksov razvidimo, da je spadal romancier Ivan Tavčar v kategorijo visokih ljudi (1700 mm — 1799 mm), da je bil hiperbrahikefalen (85.0 — 89.9) in imel bolj okroglasto obliko možgan in možganske posode, nego je to slučaj pri Slovencih, ki spadajo v kategorijo zmerne brahikefalije (index: 84.3, po A. Weisbachu) in ki so povprečno srednjevisoke rasti (1683 mm). V tem oziru stoji torej Ivan Tavčar bliže Bosancem in Hercegovcem, ki imajo visoko staturu (1726 mm) in hiperbrahikefalno glavo (indeks: 85.7, po A. Weisbachu). Tipična barva očesne iride je pri Slovencih modra (31.3%), dočim je bila pri Tavčarju rjava, kakor je bila rjava tudi barva njegovih las (pri Slovencih povprečno 42.3%). Na drugi strani pa je imel Tavčar podolgovat, ozek obraz (lepten), ki se razodeva že v morfološkem indeksu gornjega obraza (indeks: 56.5), medtem ko je obraz Srbov in Hrvatov kratkejši in nekaj širši. Tako imamo pri Tavčarju v kronijološkem pogledu kombinacijo hiperbrahikefalije z dolihoprozopijo, ki se često nahaja pri Retoromanih in drugih Tirolcih. Če primerjamo rasni očrt Ivana Tavčarja z antropološkim značajem prvotnih Slovenov, vidimo, da spominja na te le njegova visoka statura in bela koža, dočim je bil v drugih ozirih dosti alofilen, morda vsled telesne metamorfoze, ki se je izvršila pri nas Jugoslovanih.

V glavnem je dr. Tavčar pripadal tako zvanemu jadranskemu tipu (HOMO ADRIATICUS), v kateri spadajo v prvi vrsti Srbi in Hrvati, dalje Slovenci z nekaterimi drugimi alpskimi plemeni, s svojo visoko rastjo, okroglasto glavo in rjavo kompleksijo.

Slavko Grum / *Mansarda*

Tu sedim.

Knjige tam na mizi so že zelo stare. Zelo stare so že, rečem. mnogi so že čitali iz njih.

Naenkrat čutim, kako sem zapuščen. Tako mi je, kakor da so vsi odšli in me pozabili tu nekje v podstrešju.

Da bi imel vsaj sestrico pri sebi! Ali tudi ona je odšla in me pozabila.

Stare so knjige, od zidu se luščijo tapete. Nad predmeti visi tiha sovražnost, kakor se vpostavi med ljudmi, ki so prisiljeni biti vsled kake slučajnosti dolgo skupaj. Sovražnost železniške čakalnice je nad predmeti.

*

Dež.

Dež, dimniki, telegrafske žice. Vsa sestarana in orumenela je ulica pod menoj, kmaj še nosijo hiše druga drugo.

Za nekim oknom se je zganila zavesa. Zelo malo ljudi mora biti še po hišah.

V nasprotnem podstrešju je prizidek kakor tu pri meni. Najbrž je za onimi šipami človek, samotni kakor jaz: brezbarvni se spenjajo čez njega dnevi, mu na večer ugašajo pri nogah. Mogoče — da, mogoče je celo že mrtev. Prav potihno je umrl, da ni zbežal stvari krog sebe in predmeti so ga sprejeli medse.

Prah ga je pokril, leta že mora sedeti tako. In ves majhen je ter zgrbljen, kakor da se je še po smrti staral naprej.

Malo, zelo malo jih je še, pomrli so že izvečine.

Nekega jutra se bom zbudil in ne bo nikogar več; stopil bom k oknu in ne bo nikogar.

Tudi ptič, ki poje včasih na nasprotni strehi, bo utihnil. Strašna tišina bo.

Vidim se, kako bom planil po stopnicah, padel na cesto. Od tal bo zrastle oglušujoč ropot in mi zadavil korak. V težkih skladih bo obvisel jek nad ulico.

Ob zid se bom stisnil, ne se upal premakniti noge —

Ali to je vse tako žalostno, take misli, in je zaradi tega, ker sem preveč sam.

Tudi sestrica mi je rekla tako, ko sva bila zadnjič skupaj. Rekla je: — Ej, kdaj boste že veseli! Menda bom res morala ostati vedno pri vas. —

Tako je rekla in mi vzela glavo v naročje. Sedaj pa je nekje po svetu in me je pozabila.

Mrak se je sesedel, prižgati moram luč. Iz police dvignem knjigo, naravnam zaslon svetiljke.

Marija je rekla, da je mnogo stvari, ki so dobre in se nam smehljajo; da smo samo malo sestrašeni in nimamo pravega zaupanja do njih.

Da me ima rada, je rekla, čeprav sem žalosten.

Tudi Tju je rekla tako in Vana.

Vana, kako drobne roke je imela. Jckal sem se v njih.

Sedaj sem sam. Tu sedim in nimam nobene iluzije več.

Mlečne liste božam.

V nekem kotu je počil les. Sklonim se prédse in poslušam.

Dr. N. Preobraženski / Nova Rusija

2. Vladimir Lidin.

Vladimir Góermanovič Lidin (Homborg) je dolgo iskal svoje oblike. Globoka in akademsko neusmiljena psihologija njegovih prvih povesti mu je naredila ime že pred vojno. Toda revolucija je izpremenila ritem življenja, in Lidin piše v avtobiografiji: «Rojen sem v Moskvi leta 1918. Nimam nič skupnega s predvojnimi tremi knjigami svojih povesti, to je pribito, ker je moje rojstno leto: 1918. — Kaj sem storil v teh letih? Služil sem kot mlajši pisar v rdeči vojski, toda moral sem na fronto, ker sem lomil igle pri sešivanju aktov. V peči v pisarni sem našel sveženj pism Leva Tolstega, Mečnikova: peč so kurili z arhivom Sobolevskega (znanega časnika). Komisar mi je pomagal zbrati ostanke in me rešil fronte. Ostal sem v Moskvi, nosil drva in predaval v Pisateljski Zvezi. V žepu sem vedno nosil koko «maggija» za zadnji trenutek, kakor strup, če bi moral unreti lakote... Zopet sem bil v vojni in v Sibiriji, prinesel sem odtoč moko kljub temu, da so mi jo hoteli med potjo štirinajstkrat zapleniti in jo jedel vse leto. Potem sem opravljal kulturno delo: dobival sem vosek za parkete, žeblje za podkve, uprizoril Ostrovskega in Čehova, popolnoma kakor v Hudožestvenem teatru... Napisal sem v treh letih tri knjige: naj so dobre ali slabe, toda to je edino, kar sem spisal pristnega... Nam, sodobnim pisateljem, očitajo pogosto premaračne barve, toda preživeli smo ta leta v Rusiji in imamo mučno pravico ljubiti Rusijo takšno, kakršna je, ne da bi se preveč priklanjali.»¹ V boju za svoj slog je moral premagati Lidin medlo, izumetničeno skladno nove ruske proze, katere ni bila kos vihnemu življenju in novotarijam pestrega revolucijskega jezika. Ustvaril je visoko besedno tehniko, jedrnat lakoničen slog. Njegova smotrena ekspresionistična preprostost odbija marsikateroga kritika, toda Lidin je eden izmed nemnogih umetnikov stavka. Veliko več mladih pisateljev trpi nasprotno na brezbriznosti in neokusnosti sloga. Vsebinsko je Lidin globok pisatelj. Njegova, na angleški jezik prevedena epopeja «Noči in dnevi» (široka

¹ Prim. Lidovo avtobiografijo v «Novi ruski knjigi» Berlin 1922.

slika Rusije od začetka svetovne vojne do boljševiških dni) nedvomno ostane v literarni zgodovini. Niz posameznih prizorov podaja v celoti nad vse zanimivo velikansko sliko revolucije. Boljševikom ni pogodu, da slika Lidin samo povprečnega meščana, ne pa nadčloveške rdeče junake. Pozneje se bom še povrnil k temu očitku, kateremu jih je izpostavljenih več pisateljev. Pripomnim samo, da nikakor ne soglašam z mnenjem prof. J. Aichenvalda, ki odreja Lidinu srce in resničnost, češ, da je ravnodušen, mrzel, in piše preveč po modi. Groteskno ironična smešnica služi Lidinu, po mojem mnenju, samo v dokaz njegove po-glavitne misli o neusmiljenosti vsakdanjega življenja. Povesti «Mišja vsakdanjost» (iz katere sem prevedel naslednjo črtico), slikajo revolucijo pri malih ljudeh, toda nikakor ne silijo čitatelja samo na smeh. Lidinova žalost je pristna in sorodna oni visokočloveški pri Zamjatinu.

Vl. Lidin / Noetova barka

(Iz knjige „Mišja vsakdanjost“)

Generalkin brlog je prava Noetova barka: vse je na pare. Dve muhi: morda španska, brezposelna, in črna, navadna, delavska; pajk in pajkinja v gugalnih mrežah v različnih kotih, oba pri družinskem delu; mizi sta dve, divana — tudi dva; vse je po dvoje — iz sedmih odvzetih sob vile: ni kje stati, ni kam sedeti.

Stanovalce so naselili v teku 24 ur. Generalka je v teku 24 ur stlačila vse v barko; sama leži na divanu, njuha sol, čaka. Svetniki temnih obrazov gledajo mrko iz kotov, ne pomagajo: kakor pristni mučeniki predlagajo prenašati vse v tej solzni dolini. A kako naj človek prenese, če premaknejo v starinski gosposki hiši pohištvo, preluknjajo zid, napeljajo cevi od pečic — se uredi. Človek je žilav — kakor suho jesensko travo ga žene iz kraja v kraj, pozrazgubi vse, v legarju zleti do samega Boga, si tam ogleda vse, v posmrtnem življenju, — a zdravilo dobi: stanovanjsko nakaznico, pa se veseli — in že zazeleni spet: obraste s pohištvom, z mandati¹, z deleži², z otroci.

Pred dedno vilo v Trubnikovski ulici je obstal težki avtomobil, puhal, raztovoril pohištvo, stvari, vreče, — stanovalec na levi v hrastovi jedilnici je specialist³ izrednega ugleda: inženjer, vsevedec, ve tudi, kako bi se rešila Rusija, a do sedaj molči. Na desni je navaden sovjetski pisatelj: služi v uradu za dezertarje, a kdo bi imel veselje sedeti pri takem delu: sama nadloga. Specialist pa — to je vse kaj drugega: vidi se to takoj po njegovem deležu in vedenju: vljuden človek, ne kak neotesan polir, — prišel je sam

¹ Potrdilo službe, uradno pooblastilo.

² Rusko p a j ó k, živila, katera dobi vsak uradnik. Ti deleži so zelo različni.

³ S pomočjo specialistov se ustvarja nova ekonomska politika.

v frenchu, dal roko: — Madame, pravi, čeprav sem dobil stanovanjsko nakaznico, se vam vendar nočem zameriti. Vidim, da ste vdova, brezzaščitna ženska, prevzamem vse hišno upravnništvo. Sem tudi sam zelo trpel od revolucije.

Ko je rekel to, se je generalka razjokala, kakor čebula v loncu k solncu — se vzpela k njemu. Inženjer je bil stasit, z rdečimi lici in važnim imenom — Cincinator. Ob 10. uri dobi Cincinator na prometno nakaznico državnega konja: prometna nakaznica je nedolžen papirček, — lahko se pelje tudi žena k modistki na sivem garjevem kljusetu, in mali Cincinatorjev naslednik v šolo prve stopnje — da je juho in piše po novem pravopisu. — potem pa popelje kljuse Cincinatorja samega — vsevedca, ki ve tudi, kako bi se rešila Rusija, sedaj pa obnavlja industrijo: v petem nadstropju, v kabinetu, pri pisalni mizi, nad katero visi «Stiskanje roke je odpravljeno.» Seveda samo na videz: za koga je odpravljeno — za oguljenega, obupanega prosilca, ki tava s papirčkom iz nadstropja v nadstropje in čaka, da pojedjo gospodične kašo v skledicah, si napudrajo noske in poklepečejo o izdaji živil, a za odličnega poslovnega človeka je roka vedno pripravljena, pošteno delavno stiskanje; potrudite se v naslanjač, zaprl bom vrata, služkinji v uradu pa: — Sprejem je končan, nikogar ne pustite — in koleno ob koleno: vaš posel je dober, pa moj tudi ni slab, drug drugemu lahko koristiva.

Sivo kljuse pelje zvečer deleže: narkomputerski in bogdanovski⁴ — kdo je ta Bogdanov, ne vem, a Bog mu daj zdravje, pošteno se je pobrigal. In profesionistovska obleka: najsi sedi pri mizi in si drgne komolce, vendar jo dobi, kakor najvišji uradniki: usnjene hlače in usnjen suknjič⁵. Če pa imaš usnjen suknjič, ne bo nate nihče kazal s prstom, češ, da si buržuj, prekleto seme, temveč vsakdo se te izogne in se ti potruži izkazati spoštovanje. Cincinator se pripelje zvečer, peč kokodaka, pa ne kakšna «buržujska» ali «prislonjenka», temveč iz litega železa, solidna, iz starih časov. Drugi državljani, drobiž, morajo na obvezno delo, zjutraj kidati sneg, žagati drva od sobote do nedelje, Cincinatorjev mandat sega preko celih vrat: glede preiskave pa tudi zaplembe stanovanja in glede delovne dolžnosti.

Generalka gre zgodaj na Smolenski trg: v vrsto, na svoj prostor. Stoji, čez roko obesi šal ali generalske hlače — samo rdečih prog

⁴ Narodni komisariat putej soobščenijski — ministrstvo za železnice in ceste. Bogdanov je bil vodja leningrajske komunalne uprave.

⁵ Črno usnje je uniforma višjih komunistov.

bi zadostovalo za dve revoluciji, — kmetavzi se gnetó sem in tja, otipavajo, mlekarica sune v bok s prazno posodo, potegne šal: vpraša za ceno, prične barantati, razveže z zobmi culico, potegne ven pet umazanih milijonov, — zvečer se povrne generalka zadovoljna, natovorjena: zakuri si peč v barki, pomeša kašo, kaša se napije, pari se pogrejejo, španska muha prične vreščati.

Vsega je na pare, samo mister Jackobs, nosat, sedi brez družice že čez dvajset let: črni nos je povetil, perje je našopiril zeleno rdeče, na palčici sedi kakor evropski diplomat brez primere, zdaj pa prične nenadoma plezati po kletki, obvisi na kljunu, gleda s črnim očesom, mrmra svojo papagajščino. Mister Jackobs ima domačo izobrazbo, nadarjen je pač od rojstva, sam se je naučil vsega. Zjutraj si odrgne svoje bele, usnjene mreže na očeh, se pričinja čistiti: kljuvati perje, se obleče, poškili z očesom na spečo generalko, reče prijazno: Júlija Ivánovna, kavo. — Generalka se zbudi — ne, res, da, kakor pokojni general jo je zbudil, — mister Jackobs je zadovoljen, mrmra, žvižga, pričakuje namočenega kruha.

Sicer je to nekako proti vladi, ukvarjati se med revolucijo s papigo, če imaš poleg tega imperialistično ime in zapišeš v vprašalni poli «domača gospodinja» v odstavku «poklic», — toda mister Jackobs se je čisto porusil, pozabil je svoj papagajski jezik, — če pa spi generalka, vzdigne tak krik in vik: «Gostje so prišli», in «Bog pomagaj» ali pa nenadoma sproži «Bože carja hrani», pa tako lepo, da postane kar prijetno pri srcu.

Generalka kuri zvečer s trskami, muha brenči, mister Jackobs se ziblje, čeprav živi čez dvajset let kot star samec, je vendar videti zadovoljen — saj so težki časi. Ta pa, ki služi v uradu za dezertarje, sosed na desni, je kuril, dokler je privlekel iz urada, kakor slano ribo, v časopis zavito poleno, — ko pa so vsi pričeli nositi ribe, so postavili spodaj vojaka, da je jemal ribe, — zdaj sedi po norveško, v kožuhu in zimskih škornjih se greje s samim čajem, po osemnajst kozarcev, da se kar šibe noge. Menda bi mu bolj pristalo čitati Nansenov dnevnik, da bi se vživel v mraz — toda pri dezertarjih je dosti pisanja in škripanja pri nadurah. Seveda postane človek zavoljo polarnega življenja tudi sam kakor morski pes, na ledu sedi, bodeči brki mu štrlé, za vsem vohuni, spolzek, mrzel, z mačjim gobcem.

Dezerterski sosed se zmerom, kadar gre mimo generalkine barke, potrudi nalašč zaloputniti vrata ali kako drugače pokazati svoje predpravice, ne da bi zavoljo hudobnosti ali slabega značaja, temveč kar tako zaradi svojega polarnega življenja: a komaj za-

loputne vrata, že zakriči mister Jackobs «bedak», da te popade jeza, lej ga tiča neumnega, zelenega, še ta ve, za kaj gre.

Dezertarje loviti je težka stvar: vsak se hoče izogniti delovni dolžnosti, — eden se sklicuje na službo, drugi — ki še nima nobenega vzroka — rodi otroka in pokaže otroka: na, viš ga; včasih je dojenček, kakor bi figo pokazal: komaj si poslal kakega brezposelneža drva nakladat in spisal seznam, — že ti pride kakšna besna ženska, prične suvati s suho pestjo in kar tiče: — To si me zapisal ti? — Čakajte, državljanka... Nisem državljanka, oprostite, temveč zakonska žena, v cerkvi poročena... če pa sva se pri komisarijatu vpisala, je to zaradi tridesetih metrov blaga, tega ne pobereš na cesti... — No, torej boste šli nakladat drva? — Jaz da bom šla? Ne, dragi, prej boš ti trikrat crknil, preden bom šla... Jaz sem že opravila svoje delo za republiko. Kaj je to, vidiš? Le potipaj, ne boj se... ali si videl? Sovjetski otrok mi sedi v trebuhu — ga boš tudi poslal na delo? Ne, brat, jaz sem v ženski ligi zapisana, — pa prične take gosti, da se ti prične kar v ustih kisati.

Ali pa pride drugi, ki si ga poslal drva žagat, in ti razgrne tak mandat, da se ti kar stemni pred očmi: da je izven vrste, da mu naj gredo oblasti na roko, da se mu priklopi poseben vagon, da uživa prednost pri brzovjavljanju, — zamrgoli ti pred očmi, kakor da gre pred nosom cel tovorni vlak. Tako se mučiš ves dan, pogoltniš gnilo ribjo juho v vrsti — pa izvolite na severni tečaj, v nekurjen buduar rožnatih cvetlic. Sedeš na led, skrčiš noge v zimskih škornjih, privzdigneš ovratnik — in višnjevi nos prične laziti po črtanem papirju: kdo pojde kam na delo. Na južnem tečaju pa se ziblje mister Jackobs na palčici, potrka s kljunom, ves zadovoljen, — ko ga prevzema toplota, zakriči «Bože carja hrani» naravnost prepričano monarhistično, — če pa že neumen ptič poje, bo seveda kdo, ki ga uči.

Specijalist živi sicer še bolj toplo, a se mu nič ne more: ve, kako se lahko reši Rusija in stoji tudi marsikomu blizu, avto pošiljajo ponj, treba bo potrpeti, dokler ne potegnejo iz njega zadnje skrivnosti, — a kar se tiče nekdanje generalke, se mora na vsak način naznaniti, kam spada, da vsak večer poje neznanu kdo v generalcini sobi «Bože carja hrani». To je seveda težka obdolžitev, po priči potrjena, — Cincinator je pil čaj s kijevisko marmelado, si odpel ovratnik, mežikal z očesom, zavedal se svojega vpliva, se muzal; dezerterski sosed je plaval, kakor se spodobi morskemu psu, na ledu liki Eskim po črtanih valovih, štrlel je samo njegov višnjevi nos: prišli so po generalko, vljudno so naprosili slediti,

dokler se ne pojasni zadeva. Generalka je stopila pred odhodom k Cincinatorju, milo prosila: dokler se ne izkaže njena popolna nedolžnost, spraviti ključ od sobe, obvarovati barko, vzeti k sebi mistra Jackobsa na hrano. Cincinator je važno obljubil, sočutja ni pokazal: zvit človek je, političen.

Generalko so odpeljali, — za rana je španska muha v nekurjeni sobi medlo prilezla, zaspano plezala po steklu, zvečer pa se vlegla poleg črne na oknico s trebuhom navzgor, pajk in pajkinja sta zaspala v gugalnih mrežah s skrčenimi nogami. Okna v barki so se prevlekla s svilo, — Cincinator je postavil mistra Jackobsa vsled nemirnega značaja ven; sosed na desni je prestavil mistra Jackobsa našopirjenega, lačnega, k sebi, na severni tečaj, — zvečer, ko sta plavala na ledu, pa ga učil takih besed, da je mišter Jackobs samo gubančil bele mreže, — popolnoma je obmolnil, se postaral, česar se je naučil prej, pozabil; toda nekoč zjutraj je nenađoma zakričal nekaj tako dolgobesednega, da je oni kar počepnil v plavajoči postelji in se udaril po bedrih.

Generalko so obdolžili monarhističnega petja, — generalka je pojasnila vse: da sama svoj živi dan ni pela, nima glasu, poje pa mister Jackobs in nikakor ga ni mogoče odvaditi, naj se je še tako trudila. Generalko so spustili dvanajst dni pozneje in jo celo pomilovali: — Radi neumne ptice take neprijetnosti, generalka je šla skozi mesto, dostojanstveno nakremžila sinje ustnice: trpela je po nedolžnem, nad podlim ovaduhom je — Bog, nebo. Nebo je bilo martovsko, težko, belo, pod nabrekli nebom po črni brozgi so se vlekli ljudje. Generalka je šla po Trubnikovski ulici, gledala stare hiše z novimi izveski, vzdihovala. Potrkala je pri Cincinatorju, prišel je v vežo v frenchu, pozdravil brez sočutja, da si ne bi kaj škodoval, oddal ključ. Generalka je stopila v barko, zastokala: ne samo da ni bilo v barki vsega na pare, manjkalo je sploh celo po eno: samo mizico so pustili pa mrzla pečica je rjavela: v Cincinatorjevi sobi je stalo rdeče svileni pohištvo z rožicami, perzijska preproga se je razprostrela po zidu, — generalka je vprašala s trepetajočimi ustnicami, s kakšno pravico je prenesel on k sebi to. Cincinator se je rdeče napihnil, nabrekli sinje žile na čelu, zakričal:

— S protirevolucijskim elementom se ne želim razgovarjati. Zaplenjeno je po dekretu. Potrudite se me ne motiti pri zaposlenosti z odgovornim delom.

Generalka je ležala do večera v mrzli barki, — zvečer je porinila mistra Jackobsa iz desne, polarne sobe, v barko oropanih, sedla k mrzli pečici, naslonila lice na suho pest, dejala: — Samo vi ste mi

ostali, mister Jackobs, — mister Jackobs je pogledal z okroglim očesom, se našopiril pa nenadoma zakričal nekaj takega, da je obstala generalka na stolu, kakor je bila sedla, kar do večera, se ni premaknila. A mister Jackobs, zadovoljen, je ogledoval barko, gruil in sipal, sipal take besede, da se je končno podavil.

Generalka je stala pet dni pozneje na Smolenskem trgu, na tleh v kletki se je šopiril mister Jackobs, — prišel je Kitajec, počepnil, mu pihnil pod perje, rekel:

— Kupim malo — malo ... tvoja koliko hoses? Papagaja ni šango⁶ ... stara ptica, — se je prečepal venomer, lepetal, črtal s prstom po dlani. Potem je izvlekel denar, odšel s slinjenim prstom, odnesel kletko. Mister Jackobs se je naježil, zibal, plaval: učiti se prerokovati usodo, vleči kitajsko srečo.

Generalka se je vrnila v opustošeno barko, se vsedla po sredi, zložila roke. Muhi sta še vedno spali s trebuhom navzgor. Cincinator se je odpeljal k seji s portfeljem s sivim kljusetom. Sosed na desni je ležal vsled svojih dezertarjev pod kožuhom na ledu, žarel, toda ni bil nalit s čajem, temveč z vročo krvjo, ki je pognala rožnate lise na prsi in čelo.⁷

Generalka, ko se je spomnila, s kakimi besedami jo je pozdravil mister Jackobs, je položila glavo na trdo, z biseri vezeno blazino in zaplavala v polarni barki po severnem morju — kar do teme: dokler se ni odtisnil v lice barvasti, biserni vzorec.

Marc, 1922. I., Moskva.

J. Zamjatin / Afrika

(Nadaljevanje in konec)

3.

Rajni oče Fjodorja Volkova je bil kitolovec in strašen pijanec: pil je po cele mesece. V pijanosti je imel navado plavati. Vrgel se je kamorkoli — v lužo, v jarek, v sneg, pa je začel brcati z rokami, z nogami, kakor da plava. In čudno: očetova navada se je pokazala tudi pri Fjodorju Volkovu. Zaprli so ga v podstrešno sobo, bilo je že pozimi, on pa — tebi nič, meni nič — se je prekrizal in skočil z glavo skozi okno — padel je naravnost v sneženi zameť. Plaval je v tem zameťu vso noč. Za rana so ga našli komaj živega. Prenesli so ga v banjo, ker za nič na svetu ni hotel v hišo. V tej banji je ležal Fjodor Volkov vso zimo. Šele

⁶ ni lep (v rusko-kitajskem posredovalnem narečju).

⁷ legar.

spomladi je vstal, a v srcu nekaj ni bilo v redu: včasih ga je nekaj tako prijelo za srce, da je grabil Fjodor kar z roko, da bi se cprijel. No, pa to ni nič: samo da pride do Afrike, tam bo vse drugače.

Po prepolovenski⁵ večernici je stopil Fjodor Volkov k očetu Siliverstu:

— Rad bi vas vprašal, bätjuška, o neki reči.

Oče Siliverst je majhen starček, ves se je že posušil, lice mu je veliko kakor pest in večidel je spal. Čaj so mu dajali v veliki čaši: namoči si v čaj žemljo, popije ga in preobrne čašo, da pobere drobtinice do zadnje. Pokrije si s čašo obraz in tiho zasmrči. — Sedla sta s Fjodorjem Volkovim na kamen ob cerkveni ograji.

— No, otročiček, kaj pa boš povedal, kako ti je že ime, pozabil sem?

— Fjodor. Imam, bätjuška, neko željo na srcu... Takšno veliko željo — kratkomalo... Rad bi v Afriko, a ker nisem pismen...

— V Afriko? V A... Joj, počil bom od smeha, otročiček! V Afri... — joj, saj ne morem!

Oče Siliverst se je smejal in smejal, se utrudil od smeha in na istem kamnu ob cerkveni ograji — kar zaspal. Tako ni dobil Fjodor Volkov od njega ne besedice. Od drugih ni bilo česa zvedeti, še vprašal ni nikogar.

Hrepeneče je Fjodor Volkov čakal na bregu ob Ildinem kamenu, vozil se s karbasom na obalo vsakemu parniku naproti. Prišel je samostanski skuner⁶ po delavce za samostansko žetev. In Rufin, menih, ki je bil tam za kapitana, je rekel Fjodorju Volkovu kar tako — mimogrede:

— Zadnjič smo bili na Svetem Nosu⁷. Indrik nabira tam morzarje, na ocean pojdejo na kite.

Fjodorja Volkova je kar prešinilo: Indrik-kapitan, ta bo povedal o Afriki. O, moj Bog, kako, da ne bi povedal? Z Indrikom je hodil še oče Fjodora Volkova na kite na ocean. Saj je vedno pripovedoval Indrik, ko je prihajal k očetu, o indijskem oceanu: kar poslušal bi človek. Vse je že Fjodor pozabil — ene stvari pa se spominja še vedno: teče tam baje slon — in trobi na srebrno trobrento, a kakšna trobenta je to — bogve. — Fjodor Volkov se je odpeljal z Rufinom v samostan, se tam dva tedna potil ob žetvi,

⁵ Prepolovenije je praznik ob polovici Velikega posta (pred Veliko nočjo) koncem marca ali v prvi polovici aprila.

⁶ Na belomorskih otokih je ležal veliki samostan Solovki. Boljševiki imajo tam zloglasno ječo za politične pregnance.

⁷ Ime rtiča.

žvečil samostanski ovsenjak. Dva tedna pozneje pa se je že peljal z murmanskim^s parnikom proti Svetemu Nosu. Neprestano je stal ob ograji, nagibal čez vodo svojo ostrženo bučico in se smehljajal sam sebi. — Na Svetem Nosu je nabiral kapitan Indrik spretnješe mornarje, da bi odrinil na ocean. Fjodor Volkov je zagledal Indrika, njegovo črno baržunasto kapico in obraz, ves v sivih laseh kakor v mahu — pa se je takoj domislil: Indrik se ni nikdar nasmehnil, njemu se lahko pove vse — ne bo se smejal.

— Afrika? Zakaj ne bi bila! Afrika je, in se prav lahko pride tja ... — ne, Indrik se ni šalil, gledal je Fjodorja Volkova sila resno, in kakor žalostne volčje jagode so bile njegove oči v sivem mahu las.

— O? je? No, hvala bogu. Hvala, hvala bogu! — tako se je razveselil Fjodor, da bi kar takoj objel Indrika in ga trikrat poljubil kakor o veliki noči. A Indrikove oči so bile kakor volčje jagode, brez smehljaja, brez leska in kakor da so gledale v dušo: Fjodor Volkov se je preplašil.

— Denarja pa bo treba precej — tisoč ali pa tudi tisoč in pol. V Afriko se pelješ s parnikom ... — je resno gledal Indrik. — Veš kaj, Fjodor, pojdi z menoj kot harpunar.

Včeraj so pokazali Fjodorju Volkovu na skunerju Samojed: očesca — dve špranji, privitega noska, samozavesten. Pravili so o Samojedu, da je pravi mojster v streljanju kitov s harpuno, zlat človek.

— No, pa kaj bo s Samojedom? — je pomežiknil Fjodor Volkov.

— Samojed — ta bo tudi zraven, za vsak slučaj. Z menoj pa je hodil za harpunarja še tvoj oče, kako bi potem ne vzel tebe?

Harpunar — zasluži veliko denarja, to je znano: za vsakega ubitega kita, piši in reci, šest sto rubeljčkov. Zadržaval se je Fjodor Volkov — zadržaval se, kar nenadoma pa se zakrohotal od samega veselja kakor gozdni škrat: Hi-hi-hi-hi-hi-hi!

Moj Bog, kako se naj ne bi smejal! Dva kita — pa bo Afrika.

4.

Ni bila ne noč ne dan: solnce je obstalo. V belem razvodju — med nočjo in dnevom, v tihi varljivi megli so hiteli naprej proti severu. Tiho je šumela voda ob straneh ladje, tiho — kakor srce — je bil stroj v globini skunerja. In samo dva, Fjodor Volkov in

^s Ime mesta in obale, znane po zgradbi murmanske železnice, kjer je umrlo leta 1915. toliko Slovencev.

Indrik, sta vedela, da se bliža vsak trenutek daljna Afrika. — Fjodor Volkov se ne more nagledati in naslušati Indrika, ne zapusti ga niti za korak.

— No, kakšna pa je, tista Afrika? No, povej mi še kaj...

Indrik je videl vse na svetu; videl je nemara celo tisto, česar ne smejo videti živi. Veselo — a žalostnih oči — je pripovedoval Indrik o Afriki. Kruh je tak v tisti Afriki, da ni treba s plugom obračati kamnov, požigati gozdov ali razbijati kep zemlje z bétom: kruh raste kar na drevju, sam od sebe, brez obdelovanja, trgaj kolikor hočeš.⁹ Sloni? Kajpak: kar zajaši ga — pa te nosi, kamor hočeš. Teče pa trobi s srebrno trobento, in trobi tako, da se ga ne moreš naslušati, privede te v neznane dežele. V teh deželah pa cvetó cvetice — takšne, lej, cel seženj široke. Poduhaš — pa se ne moreš odtrgati: duhal boš, dokler ne umreš, tako diše, veš...

— Saj! Čakaj... se je razveselil Fjodor Volkov — saj sem tudi sanjal... — in se mu je pretrgalo: o tistih svojih sanjah, o tistem dekletu — celo Indriku ni mogel praviti.

Menda je moralo biti blizu to dekle: vedno se je Fjodorju Volkovu prikazovala v sanjah. A sanje so sanje, — to je jasno: komaj da ga objame kakor takrat in ne bi se več odtrgal, dokler ne umreš — pri tej priči pa se izkaže, da to sploh ni dekle, temveč — ded Demjan. Natanko tisti ded Demjan, ki je v suknjeni nogavici nesel steklenico ruma zetu za dar, zdrobil steklenico med potjo in je tri dni sesal nogavico z rumom. Tudi Fjodorju Volkovu se zdi, da se je oklenil te nogavice in sesa: zoprno je — a ne more izpljuniti, to je nesreča! Hvala Bogu, podnevi je zdaj boljše ko v sanjah. Tišina, megla. Tiho šumi voda ob bokih ladje. Srce skunerja bíje. Neznano kje pogledava skozi meglo malinovo sonce. Neznano kam plavajo oni skozi meglo. Indrik pa pripoveduje pravljico — ki ni pravljica, resnico — ki ni resnica o Afriki, ki je že blizu zdaj.

Nekoč zjutraj je zapihal južni veter, razgrnila se je megla, da je videti sto vrst naokoli. In tedaj so zagledali prvega kita, čisto blizu sebe. Bil je to bolj pohlevne vrste in se je vedno igral s skunerjem: prevrne se zdaj na hrbet, pokaže svoj beli trebuh in smukne pod skuner in še prav blizu na levo brizgne svoj curek. — Fjodor Volkov se ni niti zavedel, kako je nameril top in sprožil naboj: od strahu in veselja mu je obstalo srce, se stemnilo pred

⁹ Primitivno poljedelstvo z izkoriščanjem pepela požganega gozda je še vedno doma na ruskem severu vsled nerodovitnosti zemlje in nemilega podnebja.

očmi. Zavedel se je šele, ko so že zagomazeli mornarji po belem kitovem trebuhu in rezali plasti kitovine.

— No, Fjodor, zdaj pa samo še enega na ta način, potem pa kar z bogom v Afriko — je veselo izpregovoril Indrik, oči pa so bile žalostne, kakor da so videle nekoč, česar ne smejo videti živi: resnico.

— Eh! — Fjodor je samo stresal svojo deški ostriženo bučico, kakor sveča pred Bogom so se lesketale njegove krotke oči: saj, kake besede pa bi tudi našel tu?

Zopet so plavali v belem razvodju neznano kje, plavali teden dni ali dva ali mesec, kako bi uganil, če ni časa, in človek ne ve: so to sanje ali resnica? Opazili so samo: solnce je postajalo trudno, pomežikovalo so druga za drugo kratke noči.

A ponoči je Fjodorju Volkovu še prijetneje: stal je tam venomer, sklonivši glavo čez krov, in neprestano gledal v zeleno globino. Ponoči so drveli mimo skunerja jate meduz: marsikatera je udarila ob ladjo, se zasvetila in odhitela naprej kakor zeleno-srebrna cvetka. Človek bi se nagnil čez krov — ali ni to prav tista? — a že je ugasnila, ni je več: bilo je le v sanjah...

Kapitan Indrik je stal na mostu ves dan. Izpod sivega mahu gledajo ostro oči sto vrst naokrog.

— Pozor, Fjodor⁴ Volkov, da ne zamudiš!

Kit. Zadnji. Brizgne zdaj svoj curek spredaj, zdaj na levo, zdaj zadaj. Zanke je pletel kit, krožil. Ampak Indrik na mostu ima oči: vedno je kitu za petami.

— Pozor, Fjodor Volkov, pozor... — Oh, zadenem. Oh, izgrešim... je stal Fjodor na nosu pri topu, srce mu je obstajalo, temnilo se mu pred očmi. — Dva dni zaporedoma so sledili kita. Da se zver privadi, da bo pustila ladjo bliže. Dva dni je stal Fjodor Volkov na nosu pri topu.

Tretji dan, ob prvem svitu, je zakričal Indrik z mosta na ves glas:

— Noo, Fjodor, ta je zadnji! Noo, ena, dve...

Oh, zadenem, oh... — srce mu je obstalo, zamračilo se mu je, stemnilo...

Ni slišal strela, videl je samo skozi temo: motvoz harpune se je navel, se je pričel odvijati, se je vnel — in se odvijal čimdalje bolj naglo, čimdalje bolj naglo...

Zadel je. Afrika. Zdaj se je oklene — in se ne odtrga, dokler...

Kit je jadrno švignil v stran. Harpuna, ki je le slabo obtičala v repu, je izskočila, motvoz se je zrahljal in obvisel.

— Glej ga no, glej! Vrag ti zaspani, vrane bi šel loviti. Zgrešil je, hudič te vzemi... — so pridrveli vsi, kjer je ležal poleg topa Fjodor Volkov.

Mirno, z očmi — kakor žalostne volčje jagode, je prišel Indrik.

— No, kaj pa je, kaj? Ne vidite, ka-li? Primate ga! Vsi skupaj. Vzdigni mu vendar roko, po tleh se mu vleče...

Afrika je. Fjodor Volkov je prispel.

Petrograd, 1916.

Jernej Jereb / *Suženj demona*

(Nadaljevanje)

Ko sva stopila naslednji večer med murve, je bilo nebo vedro, par oblakov se je vozilo po nebu, poti so bile osušene, topel veter je vel od juga. — Šla sva počasi vso dolgo pot, kot da hodiva do konca sveta, med drevjem in turščico in med žitom... — «Daj mi mak!»

«Zakaj ti bo?»

«Da bodo vedeli, da sem bil s teboj.»

Stopila je v žito in mi pripela mak na prsi; rdel je kakor ogromna rana.

Ponovila sva vse besede, ki sva jih že kdaj govorila, kot da so nove in še nikoli izgovorjene. Stopila sva k reki, ki je sijala v zadnjem odsevu večernega neba in v luni. Lahek veter je šelestel v grmovju in zibal valovite črte v pesek.

«Ostaniva tu!»

To je bila samotna steza, pokrita z grmovjem in robidjem kot z baldahinom, le ena odprtina je gledala na vodo, bela skala je ležala ob poti kot svilnat divan.

Sedla sva. Naslonila se mi je v naročje, glavo je položila na prsi. Igral sem se s prsti njenih rok in pritiskal ustnice na njene kite. Vonj njenega telesa me je omamil. Lunini žarki so zasijali na vodi kot luč v dnu valov, ki proseva skozi vodne plasti na površje; skozi mrežo robidja je curljala svetloba v pasovih in zlatih iglah. Z brega se je razlegala pesem, italijanska melcdija, pesem o ljubezni, stara, a večno mlada, večer za večerom znova porojena. Pesem je padala v globino in se odbijala v nasprotni breg do Pevme in v hrib svetega Valentina, ki je ves sijal kakor z belim platnom pregrnjen.

Vse je zatrepetalo v naju. Tončka je zastokala kot v bolečini in zaprla oči. Njeno telo se je premaknilo, prikazala se je njena gola noga do kolen; bila je brez nogavic...

«Kako je to lepo!»

«Da, lepo je!»

«Da bi bilo tako na večne čase!»

In v mojem srcu se je ponovila ista želja, radi nje sem občutil fizični občutek bolečine. Čutila jo je tudi Tončka. Še nikoli v svojem življenju nisem občutil lepote in sreče s tolikšno silo, da bi se mi srce krčilo, kot ta večer. Solze so mi stopile v oči, telo se je raztopilo v blaženost; saj ga niti čutil nisem, le duša je trepetala v ogromnem prostoru kot ptica...

Nagnil sem se nad Tončkin obraz, bil je bel z zaklupljenimi trepalnicami. Dihala je počasi, komaj vidno. Kot da srca samo z vonjem, sprejema samo s sluhom in je lepote za oko preveč.

«Tončka!»

Ni odprla oči. Oglasila pa se je iz daljave kakor v hipnozi, v sanjah so njene ustnice jedva dahnila: «Kaj je?»

«Tončka!... Pekaži mi vso svojo lepoto!»

Obstala je za trenutek tiho, kot da je njena duša daleč in razmišlja. Razumela je. Njena roka je segla po obleki in jo je odpela, počasi kakor v sanjah, še vedno niže, z izrazom na obrazu, ki je pričal o neizmerni slasti in bolečini.

Kos za kosom obleke mi je podajala mehanično v roko, pokladal sem jih na gram. Ko je padlo zadnje zagrinjalo njene lepote, sem jo ogrnil s pelerino. Še vedno miže je legla na skalo, da je padla pelerina krog nje, in se je prikazalo belo, od luninih žarkov obsijano telo.

Bil sem kot v svetišču, trepetal sem pred neznanim čudcem, ki sem ga gledal prvič in zadnjič v življenju. Dobrota in čistost je legla váme, ki tisti hip nisem poznal telesa, le duša se je sprehajala s svojimi pogledi preko nog in bokov do oprsja...

Imela je zaprte oči še vedno, rčke pod glavo in ustnice stisnjene, slast in bolečina sta se borili na njih.

Zaslišal sem njen glas. Nagnil sem se k nji, da sem skozi naraščajočo pesem ljubezni na bregu mogel razumeti njen šepetajoči glas.

«Mraz mi je...»

Pritisnil sem svoje telo k njenemu, bal sem se, da bi ga ne oskrunil. Čutil sem, da prihaja njena toplota v mene, da se njene oblike vtiskajo v mojo dušo. In dahnila je:

«Bliže!»

Pokril sem jo s svojim telesom kakor s plaščem. Tedaj je zaječala, kot da neizmerno trpi; njeno telo je trepetalo; le enkrat je dejala:

«Ne zgani se! Ne! Ne!»

Omamljena sva koprnela, samo koprnela...

Ko je utihnila pesem na bregu, se je Tončka naenkrat predramila. Odprla je oči in vsa začudena pogledala. Zapazila je svojo goloto, zavila se je v pelerino in se naglo oblekla; nato je sedla na kamen.

Sedel sem molče k nji. Del sem roko na njeno trepetajoče koleno. Tedaj se je skrila tudi luna za oblake; črna senca je legla na vso stran brega, le na hribu je blestel sijaj.

«Lepo je bilo,» sem dejal.

V tisti minuti sva se nagnila drug k drugemu in jokala...

Govorila tisti večer nisva več. Govorila je duša. Iz doživetja se je dvignila naenkrat ogromna sila, ki je presegla goro svetega Gabrijela. Nihče bi mi ne bil tisti hip zabranil, da ne bi zavriskal, če bi se mi ljubilo, da ne bi prevalil kamena na pot, če bi me bila volja. Življenje se mi je zdelo premajhno, pot prekratka. Prijela me je misel, da bi vzel Tončko v naročje in jo nesel skozi mesto: Odkril sem zaklad, ki odtehta tudi vislice.

*

Ko sem se poslovil od Tončke, nisem šel domov. Divjal sem skozi mesto, skozi vse drevorede in vrtove, kot da iščem človeka, da se mu razodenem.

Ura je bila eno, jaz sem bil s svojo mislijo, ki je neprestano črpala iz notranje sreče, še vedno sam.

Naenkrat mi je stopilo strašno spoznanje pred oči. Ob Tončkino telo, ki je dihala v moji domišljiji kot živo, je stopila gospa Fani. Kakor da sem bil do tistega trenutka slep... S težavo sem zbral vse slike preteklih noči in sem videl, da sem bil beden, nizek, varan od samega sebe, opljuvan od lastne slepote.

Videl sem jo izsušeno od strasti in histerije, z majhnimi, zveznelimi prsi, kot prsi moškega, ki nikoli niso dojile; z nogami brez ovalnih oblik in z grbo na hrbtu.

Nerazumljivo je, da sem opazil njeno grbo šele ta hip. Slišal sem opazke, a sem jih preslišal, to noč so mi zabrnele v ušesih. Njeni zobje so bili umetni, zato so se upirali na gorenjo ustnico. V koži je bilo nešteto brazdic in luknjic, med njenimi lasmi so se križala siva vlakna.

Tej ženski sem dejal neštetokrat, da jo ljubim. Tej ženski sem dal svoj prvi poljub, svojo nedolžnost, svojo rdečico sramu in čistost besed. To žensko sem hvalil brez ironije, da je lepa in sem uganjal blazne orgije poltenosti z njo, ona pa je koprnela od sreče.

O gnusoba, hijena, nestvor! Radi te ženske sem trpel, jaz slabič in trosil svojo moč! Bedasto početje!

Sredi ceste sem postal. Prijel sem se za glavo v nejasni bolečini, drvel sem s svojimi mislimi, da ugasim samega sebe...

Kaj mi je dala ona za vse to? Ali ni trepetala, ko me je gledala, kot sem trepetal jaz ta večer?

Bolečina se je združila z gnusom, ki je legel v mene kot strup. Blodil sem po ulicah in zablodil domov. Ko sem stopil v kuhinjo, sem bil kot omotičen. Počasi sem v svetlobi odprl oči. Pred seboj sem zagledal gospo Fani, ki je stala pred ognjiščem, kot da pričakuje pozdrava.

Premeril sem jo od nog do glave. Nisem se varal. Grbasta je bila. Ta večer njen obraz ni bil našminkan. Tanke, črne poteze so se vlekle čez lica. Predpasnik je bil nečist od tolšče in črnih madežev.

Obstal sem pri vratih kot igralec, ki stopi na pozornico, moje oči so jo odkrivale. Nasmejala se je. Nenaravna barva njenih zob se je prikazala v dolgi vrsti, zgornja ustnica se je napela preko njih. Stopila je do mene in me hotela poljubiti.

Odpahnil sem jo z roko, da se je opotekla. Mak na mojih prsih, ki je bil skrit pod pelerino, se je prikazal in zasijal rdeče po kuhinji.

V tem trenutku so se široko odprle njene oči, kot da je spoznala nekaj, na kar poprej ni mislila. Izpremenila je obraz in je postala še grša. Zagnala se je vame z vso silo kot roparska ptica, iztrgala mak, vrgla ga na tla in poteptala.

«Bili ste ž njo! Z vlačug!»

Iz mene je planilo vse, kar se je zbiralo v meni, jeza, žalost, trpljenje... Zatrepetalo je v moji notranjosti do drobovja; planil sem in dvignil roko...

Grozne so bile njene v prestrašenem začudenju razprte oči, dvignila je obe roki, kot bi se branila. Prepozno. Udaril sem jo v obraz. Njo, ki je verjela v mojo neomejeno dobroto, v mojo slabost, sem ponižal, da je za hip okamenela.

«Da!» je planil iz mene glas iz polnega grla, kot da govorim v skrajni grozi, ki me davi v prsih. «Da, z njo sem bil, z lepo, z mojo! Z njo bom do konca sveta! Vi! Prekleta!»

Gnev mi je zaprl besedo. Stal sem izčrpan in sem jo zrl kakor ris, z razprtimi, krčevitimi čeljustmi, kot da jo hočem ugrizniti v glavo, z razkřečenimi prsti, kot da ji hočem zasaditi kremplje v grlo.

Ona je zavijala oči kot žival, ki se brani; kriknila je, zamahnila z rokami, zlomila stolico in omahnila, da je udarila z glavo po tleh in se onesvestila...

Obstal sem ob vratih in gledal z mračnim pogledom nanjo. Ta hip sem bil brez usmiljenja, grozen, razdvojen, ubit, bednejši kot ona, ki je ležala na tleh in se ni ganila.

Poleg nje je ležal poteptani mak kot bi se blestela mlakuža krvi...

*

Bili so dnevi tavanja in noči brez spanja. Neprestano je bil cbraz gospe Fani za menoj, z udrtimi očmi, z zavezano glavo in trepetajočimi živci. Kadar sem sedel k mizi in odprl knjigo, da bi se pomiril in našel samega sebe, so se odprla vrata, na pragu je stala ona, mirna, obtožujoča, kakor zla vest.

«Kaj pa hočete?» sem dejal.

Ona pa ni dejala ničesar, držala se je za glavo, sedla na stol in me gledala, gledala...

Kadar sem zvečer utrujen zaprl cči v spanje, je zagorela luč, pred menoj je stala ona, sedla na posteljo in me gledala, gledala, dokler se ji je ljubilo.

Nekaj strašnega je bilo v nji, neopredeljivega; čudna zmes strastne ljubezni in brezbržnega sovraštva, s katerim bi me hotela stisniti v objem, da bi ves preminil v njeno slast. Čutil sem, da nima niti pičice usmiljenja v sebi. Če bi bila mogla z mojim življenjem odkupiti vso slast, ki mi je v življenju odmerjena, umorila bi me bila. Zakaj storil sem eno najhujših in najlogičnejših stvari v življenju: udaril sem jo. Ponižal sem jo, ki me je kovala v zvezde. Ni mi bilo žal. Četudi bi ugasnila glorijska večera ob Soči, bi stala v meni gnusna zavest, da je njeno telo grdo. Saj sem trepetal še tedaj, če se me je dotaknila njena desnica.

Ona je nagonsko to čutila. Bili so trenutki, ko jo je zgrabilo znova, bila je z glavo ob mizo in preklinjala vse. Gledal sem jo s kamnom v srcu, kot gledamo žival, ki se bori v agoniji, s čuvstvom gneva in polusmiljenja, ki nisem vedel, kam bi z njim.

«Prekleta ona!» je trgala robec. «Uničim jo! Tudi vas uničim!»

V meni se je premikala tiha voda; z največjim naporom sem ostal mrzel.

«Vse sem vam dala. Brez mene bi ne bili nič...»

«Da», se je upiralo v meni. «Ali naj vam predložim račune, gospa?»

Umolknila je za hip, zrla me je. V meni pa je rastlo v strašni krutosti. «Vi ste grda! Če me ubijete, tega ne morete ubiti!»

«Začarala vas je!» je dejala po kratkem presledku zamolklo in zadrževala besnost.

Smejala se je s histeričnim smehom. Pol joka in pol žolča je bilo v tem smehu. Bal sem se je. V njenih očeh sem bral, da ji ni mari nič več, če uniči sebe in mene.

V meni pa se je iz gnusa in mrznje dvigalo obupno sovrašтво do nje. Sovrašтво šibkejšega, ki ve že v naprej, da je premagan. Ta ženska je pripravljena storiti vse in popiti strup, da zabriše vest. Kot duh zlobe je stala pred menoj.

Šel sem na cesto. S Tončko sva se našla pod drevesi in sva se prijala za roke, a nisva govorila. Pččasi se je vzbudil v meni odsev tistega večera. Čuden obup se je dvignil iz moje duše, obup človeka, ki ve, da dela proti svoji vesti, a ne more drugače.

68) Nikogar nisem imel, da bi se mu razodel, tedaj sem privil Tončko tesneje k sebi in sem ji povedal besedo za besedo, da — sem gospo udaril. Tončka ni razumela, ker ni vedela vsega. Vendar je bila vesela. Objela me je. Pa je vseeno legla tiha skrb na njeno lice.

V najino ljubezen se je naselila čudovita žalost. Kakor da je težka slutnja legla na dušo. Borila sva se proti nji, nisva je mogla premagati.

Najteže nama je bilo tedaj, ko sva hodila skozi dolgi kostanjev drevored in se držala za roke, obema pa je bilo bridko pri srcu.

V družbi tovarišev, ki so sanjali o lepoti in dobroti, sem imel lepe trenutke. Živel sem dvojno življenje. Eno je bilo življenje človeka, ki je bil globoko ponižan, prezgodaj star, v muki in nejevolji. Drugo je bilo življenje človeka, ki veruje v čistost in lepoto, ki je šibek in pošten, bi rad delal čudeže in veruje v svojo moč. Ta človek ni hotel vedeti, da je druga polovica njegovega bistva oskrunjena.

To dvojno življenje v meni je bilo kot dvoje bregov. Metalo me je z brega na breg in valovilo v dušo. Bil sem srečen, kadar sem bil zunaj, ko sem prestopil prag, je leglo name...

Kamcrkoli sem šel in katerikoli čas, vse je stalo zapisano na obrazu gospe Fani. Govorilo je kamenje in grmovje, steze in žito, slednja senca je bila vohun. Kača je lezla za menoj. V meni se je dan za dnem jasnejše oglašala želja, da bi jo pogazil. Stresel sem se pred dejstvom, da sem v mislih že morilec, in trepeta tisto neznano v meni kot struna, nalahno, a vztrajno.

Kaj bo z menoj?

Gospodična Marija me je nekoč žalostno pogledala.

«Kaj vam je?»

«Nič», sem dejal. Ker me je ona vprašala, so mi prišle solze v oči. Zjokati se nisem mogel, dasi sem hrepenel po jokju. Nekoč sem se v samoti nagnil na posteljo, obrnil glavo v blazine in trepetal. Moje telo je opravljalo vse funkcije joka, solz ni bilo.

Včasih sem se zasmilil celo gospe Fani. Imela je solzne oči.

«Ali trpite? ... Pustite vse in živite lepo v miru! ...»

Kako naj najdem samega sebe, ko pa nisem mogel več iz valov? Bil sem razkosan na veke, raztrgan na dva dela, da nihče več tega ne popravi.

«Tončko pustite!» je silila gospa vame. Vedela je, da sem v trpečih trenutkih najmehkejši. «Koliko deklic je na svetu. Še Marija vas ljubi, a trpi. Vi se pa ne ozrete nanjo.»

Vedel sem, da je čuvstvo, ki dela Marijo čudaško, v zvezi z menoj. Toda čemu mi ta ženska vsiljuje drugo ljubezen, če je ljubosumna?

«Njo ljubite, če morate katero ljubiti. Kadar hočeš, se lahko pročitata.»

Poročila bi me bila s hčerjo, če bi jo imela, da bi me ohranila v hiši. Saj je namigavala na nečakinjo: «Lepo dekle bo in ravno doraste v vaša leta.» Sodoma!

Bila je prozorna. Vendar ji nisem videl do dna, zakaj bila je polna nasprotij in neskončnega samoljubja. Zajedalka; žival, ki žre lasten plod, da se nasiti.

Iz onemoglega sovraštva, ki se je ustvarilo v meni, je ostala tu pa tam misel, da me ljubi resnično, da mi hoče dobro, in je njen značaj tako nesrečno zagoneten.

To zadnje svetlo potezo v moji duševni predstavi o njenem bistvu je izbrisalo dvojje stvari.

Proti koncu šolskega leta je bilo, ko mi je povedal elegantni Krajnik, da me kliče Tončkin oče na dom. Dejal sem, da pridem naslednji dan.

Tisti večer sem čakal Tončko do polnoči. Prišla je objokana in se me je oklenila:

«Mati me je tepla. Ključ so mi skrili. Ušla sem. Nazaj nocoj ne morem...»

Zapekla me je slutnja. «Kaj se je zgodilo?»

«Tvoja gospodinja je bila pri nas. Dejala je, da si me zapeljal.

➤ To ni res! Moj oče bo govoril s teboj...»

«Vem,» sem dejal počasi. «Jutri popoldne pridem.»

Šla sva po solkanski cesti in v hipu so bile solze posušene. Vso dolgo pot do mosta in nazaj. Norčevala sva se iz ljudi in iz vsega

sveta in se smejala z grenkim, žolčastim smehom vso dolgo noč do jutra. Ko je planila zarja izza Nanosa in obsijala Kostanjevico, sva se ločila.

«Zbogom, nevesta!»

«Adije, ženin moj!»

Naslednji dan je bila nedelja; popoldne sem stopil na Tončkino stanovanje. Srce mi je utripalo. Ko sem zagledal v kuhinji deklico, ki je luščila krompir, mi je postalo laže.

Smejala se je. Ponudila mi je stol. Bratec je stekel po očeta, ki je bil na vrtu.

Tončka se je nagnila k meni. «Poljubiva se!»

In poljubila sva se. To nama je bilo neizrečeno lepo.

«Strašno sem zaspana,» je zazdehala. «Niso zapazili, da me vso noč ni bilo doma.»

Vstopil je njen oče. Bil je majhen, okrogel in črnolas. Stal sem pred njim s klobukom v roki, pričakoval sem najhujšega... Meril me je od nog do glave, njegov obraz ni bil srdit.

Pokazal je na hčer, nato name: «Kaj imata med seboj?»

Tončka si je grizla ustnice, oči so se smejale; jaz sem bil resen.

«Nič,» sem dejal. «Včasih govoriva...»

«Če imata kaj govoriti, govorita tu. A niti ponoči, niti po stranskih ulicah. Še enkrat, pa pojdem v šolo. Ti pa —» se je obrnil do Tončke — «boš tepena.»

Obrnil se je in izginil na vrt. Ostala sva sama. Tončka se je smejala, meni ni bilo do smeha. Vzel sem klobuk in dejal: «Zbogom!»

«Kam greš?»

«Čez soški most.»

Šel sem čez trg, se vzel po ozki ulici navkreber in razmišljal. Naenkrat sem zaslišal beg korakov za seboj. Ozrl sem se. Bila je Tončka, zavita v pelerino in gologlava.

«Kaj hočeš?»

«S teboj grem. K Soči.»

«Ali se ne bojiš?»

«Ravno zato, ker so mi prepovedali.»

Bil bi jo poljubil sredi ceste, vpričo ljudi. Tistikrat sem pozabil na vse. Lepo je kljubovati vsemu svetu.

Utonila sva v polje in se nisva vrnila do pozne noči...

(Konec prihodnjič.)

Giovanni Papini / Walt Whitman

(Nadaljevanje)

Pa Walt Whitman bi ne bil mož-celota, glasnik veseljnosti, če bi ga neprestano dražila misel na smrt. Če hoče biti popoln, mora biti hkratu razigran kakor deček in otožen kakor starec, ponižen kakor sv. Francišek in nasilen kakor Nietzsche. Upam, da se ne bo nihče začudil nad pojavo tega imena. Ker poznam Whitmana bolje nego literaturo o Whitmanu, ne morem povedati, če so oba že primerjali ali ne. Na vsak način pa je treba, da se Nietzschejevi proučevalci spomnijo postaviti Whitmana v dolgo vrsto Nietzschejevih predhodnikov.¹ Iz *Travnih bilk* moremo z lahkoto sestaviti majhno nietzschejansko krestomatijo in v njej bomo našli celo na izraze, ki jih je ljubil prerok Zarastre.

Že v prvi kitici v *Spevu o lastnem Jazu* naznanja: «Jaz vabim na gostijo dobro in zlo in hočem, da govori za vsako ceno narava, neomejena, s prvotno silo.» — «Jaz nisem le pesnik dobrote; jaz ne odklanjam biti tudi pesnik zločestva. Kakšno nepremišljeno blebetanje je to o čednosti in razvadah? Mene vodi zlo in izboljšanje zla me vodi; jaz sem samemu sebi nebrižen, moje vedenje ni kakor vedenje kakšnega zbiratelja obtožb, tudi ni vedenje kakšnega prepirljivca. Jaz posegam v korenine vsega, kar raste.» — «O marljivi ogenj, prebogata kri, vzgon in ljubezen: dobro in zlo! O vse ljubim jaz!» Svoje lastno življenje in življenje svojega prijatelja si opiše na ta način: «Mi smo oboroženi, neustrašeni, jemo, pijemo, spimo, ljubimo — nobenega zakona izven nas ne izvršujemo, jadramo, se vojskujemo, krademo, grozimo — sko-puhe, družine in duhovne strašimo, zrak dihamo, pijemo vodo, plešemo po travi ob morskih bregih — naseljujemo mesta, brez-miselno se rogamo, pravilnike smešimo in preganjamo vsako šibkost: tako izvršujemo svoje pohode.» In v *Spevu o raz-košjih* kliče: «O to je nekaj upropaščajočega in groznega! O to je nekaj povsem različnega nego to življenje, malenkostno in milo-srčno! ... Videti ljudi, kako padajo in umirajo, pa ne objokovati jih! Okušati divjaški okus krvi — biti tako vražji! Okušati z zadoščenjem rane in smrt neprijateljev.» — «O, dokler živim, naj bom jaz gospod, ne suženj življenja, in življenju se naj po robu postavim kakor mogočen osvajalec.» — «Pusti milosrčnost, navade

¹ Ne smemo pozabiti, da je izšla prva izdaja *Travnih bilk* leta 1855.

in one, ki jih ljubijo. Pustite mir, zamaščenost, pokornost tistim, ki jih ljubijo.» On pa hoče zapeti «spev o telesu in resničnosti na zemlji.» Čuti vso neomejeno veličino zemlje in ji spočenja spev, ki je veličasten kakor kakšna himna iz Rigvede: «O široka globokost, plavajoča v prostorju in vsa pokrita z vidno mogočnostjo in krasoto, spreminjajoča se v luči in dnevu in plodonosni in duhovni temoti! Nedosegljive, visoke procesije solнца in meseca in neštivila zvezdâ krožijo zgoraj. In spodaj so mogočna bilja in vodovja in živali in drevesa; vse je prežeto z nedoumjenim smotrom in s preroško skritim namenom.»

In ne samo, da je imel pred Nietzschejem ta občutek o zemeljski vrednoti, temveč tudi vero v neko višje človeško pleme. Rekel je ljudem svojih časov: «O, da bi človek, rojen iz vas, vaše značilno pleme tu rastle ognjevito, dobrotno, ogromno, tu kakor stolp zrastle nad prostorninami narave. Tu, neomejeno po zidovju in strehah, sprejemalo vase široka prostorja, čista in brezmejna. Tu smejal se z nevihto in solncem, tu veselilo se, tu potrpežljivo podrejalo se. Tu premišljevalo o samem sebi.» In skrivnostnemu trobentaču kliče: «Koračnice zmag! — Svoboda! — Človek, končno zmagovalec! ... Prerajeno pleme se pojavlja! — Svet popolnosti! Vse je radost!»

Takšni trenutki dionizijske zanesenosti, ko je Whitman ves prevzet od vzhičenih radosti, niso redki v njegovih spevih. «Jaz sem tisti, ki se vedno smeje,» pravi na nekem mestu. Pa ne samo, da se smeje, ampak on kar blazni v radosti. Tako končuje neka njegova vzplamenelost: «O, nekaj še neizkušene! Nekaj, kar izkušamo v zamiku! Popolnoma ubežati sidrom in objemom drugih! Svobodno jahati v dirul Svobodno ljubiti! Pognati se, nepokojen in nevaren. Začletti si, da te uničijo izkušnje in vabe! Dvigniti se in skočiti v nebo ljubezni, ki je obrnjeno vame! In dvigniti se od tu s svojo vpijaneno dušo! Izginiti, če mora biti tako! Izpiti ostanek življenja v eni sami uri nasičenosti in svobode, v eni sami uri brezumja in razkošja.» — «O, da bi mogel za vso prihodnost napraviti iz življenja pesnitev novih radosti! Plesati, stiskati roke, veseliti se, kričati, skakati, zabavati se, prelivati se! Biti mornar sveta, dema v vseh lukah ... Sloka in prostorna ladja, polna bogatih besed, polna razkošnosti.» In drugič se mu dvigne pesem veselja še bolj neukročena in se končuje podobna začetku Pascalove *Prière de Jésus*: «Možje in žene žive v modrosti, nedolžnosti in zdravju! Vse je radost! Vojna, boleat in trpljenja so mrtva — očiščena je prelestna zemlja! Nič drugega ni več nego radost! Polni se Ocean z radostjo! Vse ozračje je radost! Radost!

Radost! V svobodi, bogoslužju in ljubezni! V zamaknjenosti življenja je radost! Dovolj je že samo živeti! Dovolj dihati. Radost! Radost! Nad vsako stvarjo je radost!»²

V tem spevu se nietzschejanska dionizijska vzhičenost meša z Whitmanovim vesoljnim optimizmom in ga nekako očišča. Toda ameriški prerok spominja na nemškega poeta še po neki drugi lastnosti — samozavesti. Walt Whitman rad o sebi pravi, da je «bolj neskromen nego skromen», in večkrat kaže, da je «ponosen na svoj ponos», tako ponosen, da prihaja do luciferske zamisli: v meni je Bog.

Toda Walt Whitman ni nikoli človek z enim samim obrazom — on je več nego štiristranska herma, ki objema v sebi kakor človeštvo vse mogoče značaje in najbolj nasprotna si čuvstva. Resnično, v *Travnih bilkah* ne manjkajo niti primeri njegove ponižnosti: «Kaj sem nazadnje jaz» — se vprašuje pesnik nenadoma — «če ne deček, ki se veseli zvoka svojega lastnega imena, ponovno in ponovno ponovljenega?» — «Kaj vem jaz o življenju? Kaj vem o sebi? Še niti svojega sedanjega in preteklega dela ne poznam. Meglene in vedno znova spreminjajoče se domneve se širijo pred mano, domneve o novih svetovih in boljših in mogočnih rojstvih novih. In se mi rogajo in me delajo neodločnega.» In ko je razširil ponižnost svoje osebe na človeštvo, vprašuje: «Možje in žene, ki se zbirajo na ulicah, če niso iskrice in prašek, kaj so drugega?»

V njem pa je razen marsičesa Prometejevega tudi nekaj Jobovega in če ga smemo po nekih znakih imenovati Nietzschejevega predhodnika, ga moramo po drugih postaviti med predhodnike Dostojevskega in Tolstega. Sam ni najbrž nikoli poznal «religije o človeškem trpljenju», toda v svoji široki duši je čutil vedno globoko sočuvstvovanje do bitij, ki so bolj ponižna nego družba, do ubogih, do sužnjevev, in celo do zločincev in prodajnih žensk. Med zla sveta, pred katerimi onemeva, prišteva tudi «zaničevanje in ponižanje, ki ga izkazujejo naduteži delavcem, beraču, črncem in dalje». On vabi na svojo gostijo vse. «Nočem, da bi se ena sama oseba prezrla ali odrinila. Vlačuga, ribič morskih gob, tat so zato povabljeni. Suženj z debelimi ustnami je povabljen, zvodnik je povabljen. Ne bo razlikovanja med njimi in vsemi drugimi.» Kadar si zaželi prijatelja, si izbere navadno osebo. «On bo robot razbojnik, analfabet, obsojenec od drugih ljudi za storjene zločine.» A on ne dela tega iz poze kakor grof Lev Tolstoj, temveč

² Zaradi sorodnosti z Nietzschejem je treba opozoriti na njuno skupno ljubezen do bogatega Juga. Glej *Spev veličastnemu Jugu*.

ker čuti, da je sam kakor oni poln zlega. «Pod tem obrazom, ki se zdi tako neobčutljiv, valovijo neprestano peklenska morja. Slasti in tuge sprejemam. Sprehajam se z zločinci in umiram iz ljubezni do njih, vem, da sem sam njihov. Tudi sam sodim med te jetnike in te vlačuge. In odslej jih nočem več prezirati — kajti kako morem prezirati samega sebe?» Tudi se ne sramuje nagovoriti neko navadno vlačugo s tistim poetičnim velikodušjem, ki očišča vse: «Dokler te ne zanika solnce, te tudi jaz ne zanikam. Dokler se vode ne nehajo blesteti zate in listje šelesteti zate, se tudi moje besede ne bodo nehale blesteti zate in šelesteti zate.»

Walt Whitman se ne sramuje ničesar in ne samo tega, da časti telo, ker «če je kakšna stvar sveta, je sveto človeško telo», temveč tudi tega ne, da opisuje in proslavlja ljubezen. «Ne» — vzklika — «nobene druge besede nego besede ljubezni, nobene druge misli nego misli o ljubezni.» Pa ne gre tu za tisto hinavsko umevano ljubezen, kakor jo umevajo svetohlinci literarnega platonizma, ki si ga poplačujejo na skrivaj z nizkotno slò, temveč za tisto ljubezen gre, kakor jo umevajo zdrava bitja, rojena iz telesa in duše, sestavljena iz telesnih dejanj, dotiklajev in stiskov, toda oplemeniteno po očetovstvu in materinstvu, po božanskem razgledu na prihodnje rodove, ki bodo rojeni iz gorečega objema med dvema bitjema, ki se ljubita. Zato ne skriva, da ljubi poleg duše tudi meso. «Kaj vse sem doživel v objemu mož in ženã in gledajoč jih i v dotiku i vonju, ki prihaja iz njih in ki dobro dè duši.» Ničesar ne smemo zakrivati iz telesnega življenja: vsi udje imajo pravico, da jih opevamo. In zato hoče zapeti, tudi če bi ostal sam med ljudmi, «spev spočetja» ter nam opisuje skoro s sirovim realizmom spolno občevanje med moškim in žensko. Toda v tem možu, ki ljubi s telesom, ne vidi zveri, ki išče naslad: «To ni samo mož, to je oče tistih, ki bodo ob svojem času očetje. V njem je prvi pojav gosto obljudenih držav in bogatih ljudovlad. Iz njega se bodo izobličila nešteta nesmrtna življenja, z neštetimi utelešnji in radostmi.»

Ker čuti Whitman, da je širen kakor narava, noče zanikati ničesar, kar je v nji, temveč hoče vse samo preobličiti. Nazadnje bi hotel biti tako naraven kakor drevesa in živali, in ni bil nikoli tako srečen kakor tedaj, ko «sem se dvignil s postelje zdrav in svež, ko sem prepevajoč vdihaval prezrelo ozračje jeseni». Toda on vedno hlepi skozi telo k življenju duše. «In ne bom delal pesnitev in najmanjšega dela kakšne pesnitve, ki bi se ne nanašal na dušo, kajti, ko sem opazoval predmete v veseljnosti, sem našel, da ni niti enega samega, niti najmanjšega dela enega samega, ki

bi ne imel razmerja do duše.» In kadar se hoče dvigniti nad svet in ubežati rečem, kliče z liričnim zanosom duši: «Pridi, o, duša, ne polegajva več tu, dvigniva se in pojdiva. O, da bi mogel leteti kakor ptič! O, da bi mogel zbežati in pluti kakor ladja! In plavati s teboj, o duša, nad vsem, v vsaki stvari, kakor ladja na vodovjih.»

Kako si razlagamo torej, da govori Walt Whitman neprenehoma o telesnih zadevah? Tudi tukaj stojimo pred nekimi velikimi protislovji ali bolje poenotevanji, ki napravljajo iz njega v nekem zmyslu hegelianskega poeta. On more opevati telo, kadar hoče opevati dušo, ker telo kakor vse ostalo ni nič drugega nego duša. Ne samo da «duša ni več nego telo in telo več nego duša», temveč «kjer telo ni duša, kaj je duša?»³

Na ta način postaja njegov idealizem nekaj stvarnega — njegova čutnost se poduhovlja in vse življenje se pokaže kot nekakšna silovita enota, kjer ni ničesar, kar bi smeli zavreči. In kakor gleda na življenje, gleda na vsa dejanja v življenju. Na isti način, kakor opeva razcvetanje lilij in široko in sveže morje, ki ga boža, in doneča bobnanja bobnov, se mu zdi vredno posvetiti poseben spev okorni lokomotivi, opisovati industrijske čudeže v *Spevu o razstavi* in ustvariti *Spevo zaposlenosti* h, v katerem ni pozabil nobenega delavca. Ali ni proglasil baš on brez ovinkov: «Jaz pojem o vsakdanjostih»?

Edina stvar na svetu, ki je ne priznava, je suženjstvo. Nikoli ne pozablja, da je pesnik svobodne Amerike in demokracije, s svojimi upajočimi himnami opogumlja premagane prevzetnike in si prereže celo svojo izvrstno naturalistično žilo, da predloži svetu neke vrste demokratično mitologijo. Toda za vsem tem, kar utegne biti nekoliko smešno in retorično v tej prometejski in gari baldinski pozi njegove poezije, tiči plemenito bistvo naravne širokodušnosti in ljubezni do svobode ter velike naklonjenosti do vseh tistih, ki ne morejo biti, kakor bi hoteli.

Tudi on je iskal svobode, kakor vsi prekomerni duhovi. «Od tega trenutka se oproščam vsakega mejnika in vsake občrtane zemlje. In grem, kamor hočem, neomejeni in celotni gospodar samega sebe — in poslušam druge in premišljujem dobro, kar mi pripovedujejo, ustavljam se, vprašujem, sprejemam, razglabljam: sicer vljudno, toda z neomajno voljo se oproščam vsakega zaščitke, ki me hoče ustaviti.» Zato neti upornost tudi v drugih. «To niso samo spevi vrline, ampak tudi spevi upora», pravi nekemu evropskemu prevratniku. «Upornik sem sedaj in večno proti

³ Glej tudi *Sinove Adamove*.

vsakomur, ki se predrzne lastiti si pravico, nadvladati me in sramotiti.» Kakor je tudi odkrito demokratičen, vendar ni dosti naklonjen pravilom in zakonom. Če bi mu vsi ljudje sličili, bi hlepel neposredno po anarhiji. Njegovo vzorno mesto ne bi smelo imeti niti poslopjij za urade niti pravilnikov. In to mesto že obstaja tam. «kjer možje in žene prav malo mislijo na zakone». — «Jaz sem» — pravi — «za tiste, ki niso nikdar hoteli gospodarjev, za može in žene, ki jim duše niso nikdar trpele gospodarjev, za tiste, ki bi jim zakoni, nauki in dogovorjeni običaji ne mogli nikoli gospodovati.» (Konec prihodnjič.)

KNJIŽEVNA POROČILA

Dante 1321—1921. Izdal in uredil dr. Alojzij Res. Ljubljana 1921. (Konec.)

Ker torej v Puntarjevem članku za temo: Dante in problem Prešernove «nove pisarije», ki jo podčrtuje naslov, ni prave osnove, dobi pazljivi čitatelj vkljub okolišnici, da Puntar Danteja okoli stokrat imenuje, vendarle često vtis, da se vpleta to ime samo v opravičbo objave ravno v Dantejevem zborniku. In le radi nediscipliniranosti Puntarjeve metode se je moglo zgoditi, da je v slovenski izdaji ta članek daljši, kakor 14 ostalih skupaj.

Tako se govori razen o vplivu Dantejevem še o vplivu kakih 40 pisateljev, modrijanov in bogoslovov, med drugimi n. pr. v tej zvezi tudi o sv. Avgustinu (144, 155, 169, 170, 172—178, 211, 219, 227, 232, 236, 240, 246), o «Cvetju sv. Frančiška» (114) in o sv. Tereziji (169, 176, 177). Na pretres je prišlo poleg omenjenih problemov še kakih 50 drugih problemov in problemčkov, o katerih bi naj bil zlasti Prešeren po Puntarjevi sodbi med svojim poetičnim snovanjem razmišljal, n. pr. tudi astrologija (116), «Kaos» — «kaos» (116, 117, 154, 155, 162), teozofija (247) itd. In, kar je za Puntarjeve članke še vedno značilno: v podkrepitev izvaleni je tudi ta razprava opremljena s citati, ki jim zaman iščeš opravičila. S takimi citati se predstavljajo kakih 20 modernih piscev od Arnolda (234) do Weinreicha (125, 126), katerih resnične ali namišljene rezultate bi bila morala «lep in Prešeren naprej vedeti, ako naj bi imelo njih citiranje tukaj kak pomen. Posobne koristi za prešernoslovje ne pomenja nobena teh Puntarjevih odstranitvev. Kam morejo tudi take metode dovesti, kaže poleg raznih drugih primerov zlasti Puntarjeva oprema pesnitve «Zvezdogledom» («Astrologam»: 116): kjer imamo posla z igračko, za katere koncepcijo je zadostovalo poznanje preproste «kranjske priroke», opozarja Puntar na literaturo o študiju astronomije in astrologije!

Kakor govori Puntar prilično tudi o Prešernovih pesnitvah, ki jih ne spravlja z zvezo z Dantejem, tako je vsilil Dantejevemu zborniku sploh vse, kar je imel povedati o «Krstu». Drju, Puntarju je slo sploh pred vsem za problem «Krst». A ko smo se z muko prerili skozi perijode, ki obravnavajo «Krst», se začudimo: ali se vprašanje res ne dá rešiti naravnije, problemu res ne najti enostavnejšega komentarja, poemu res ne točnejše ocene?

Spadam med one, ki sodijo, da je to navzlic vsem nasprotnim poizkusom Zigonovim in Puntarjevim mogoče. Seveda gre pri tem za to, da se primerno upoštevajo in spravijo med sabo v sklad važni momenti: Prešernov svetovni nazor; Prešernovo pojmovanje slovenske zgodovine; Čopova teorija o epu; in cenzurne razmere v Ljubljani v drugi polovici leta 1835.

Za dokaz, da Prešeren vsaj že izza dunajskih let ni bil pozitiven katoliški vernik, ampak da je bil na strani romantikov-freigeistov, je zbral «Zvonovim» čitateljem že dr. Prijatelj glavne priče (1921, 529, 596—599, 600). — Kako je gledal Prešeren na slovensko zgodovino, je povedal v 8. sonetu «Sonetnega venca»: Viharjev jeznih mrzle domačije bilé pokrajne naše so, kar, Samo, tvoj duh je zginil... Obložile očetov razprtije s Pipinovim so ja r m o m sužno ramo... Minuli sreče so in slave časi...» To se pravi, da Prešernu za Slovence tudi pokristjanjenje ni pomenilo nastopa mirne, solnčne, svobodno-junaške, srečne dobe, ampak smrt nacionalnega življenja, okrepitev suženjstva brez nacionalnih junakov. — Čop sicer ni dobil prilike, da bi bil vse nazore, ki jih je imel o epu (SBL 104), javno obrazložil, vendar je Prešeren iz razgovorov s prijateljem gotovo vedel, da je bil temu višek poetičnega ustvarjanja ravno ep, ki se odlikuj predvsem po svetovnozgodovinskem ozadju, nacionalnosti, objektivnosti s primesjo elegičnosti, navdušenostjo v pojmovanju in slikanju naravnih krasot. Sploh je verjetno, da je Čop Prešerna nagovarjal, naj se problema loti.

Ko se je torej Prešeren po prijateljevi smrti ves prepustil misli, da zasnuje poseben primer za «minljivost sladkih zvez» ter v plodnem razglabljanju o tej temi išče «hladila ločitvi» od prijatelja in «leka ljubezni stari rani», je začel uvaževati problem slovenske epovesti v verzih — epa, ki je bil v toliki meri prijatelju, «ki spi v prezgodnjim gróbi, pesem mila». «Junaka» za povest v dobi izza «Pipinovega jarma» sploh ni imel iskati, ako je hotel ustreči Čopovi zahtevi po nacionalnosti, saj ni imel vzroka, da bi izpremenil svoj pogled na domačo zgodovino. Ustavil se je torej v dobi, ki je imela sijajno svetovnozgodovinsko ozadje, a obenem še tudi vedno slovenske narodne «junake»: v dobi, ko sta se še borili stranka slovenskih starovercev in slovenskih kristjanov. A tu se je začel najtežji konflikt, kar jih je svobodomiselní slovenski poet doživel: ako razplete fabulo v zmislu simpatij iz svojega svetovnega nazora in svoje narodnozgodovinske orijentacije, povest ne bo mogla iziti, ker nastanejo spori s cenzuro, ki mu je bila zaradi soneta cenzorjema Pavšku in Stelzichu ravno v tem času posebno gorka (prim. letošnji «Zvon» 128), a ga imela obenem tudi zaradi «Nebeške procesije» v evidenci; ako pa dá triumfirati supranaturalističnemu svetovnemu nazoru in zamiži obenem pred lastnim prepričanjem, da Krst «zadnjega» slovenskega staroverca ni pomenil nove velike slovenske dobe, potem sme sicer pisati povest v prepričanju, da jo bo mogel natisniti, toda... Poet je pri izboranju upošteval cenzuro.

A nalogi, ki je nastala na tej novi idejni osnovi zanj kot poeta, tudi njegov silni genij ni bil povsem kos. V «Krstu» se dajo sicer ugotoviti lastnosti, ki jih za ep predpostavlja Čop v pismih in beležkah, z elementarno silo vplivajo uvod in posamezna mesta drugega dela, toda — kot celota poem ne zagradi, marsikoga pa naravnost razočara. Preočitno je, da je pustil poet vse svoje simpatije pri Črtomiriu «Uvoda» in da je v drugem delu z njegovim zanimanjem tudi njegova moč pojemale. Ne gre za to, da supranaturalistični nazor sploh triumfira, slabosti so posledica okoliščine, da pripravlja zmago temu svetovnemu nazoru poet, ki se ga je sam otesal. Ne gre za to, da se kak Črtomir sploh pokristjani, ampak moti me, da govori Črtomir v prvem delu večne besede: «Manj strašna smrt je v črne zemlje krili kot so pod svitlim solncem sužni dnovi», v drugem delu pa postane samemu sebi nezvest, in to v resnici že z besedami «Ti gospoduj čez vero, misli, delo» (36. stanca), torej po prvem agitacijskokatehetskem govoru ženske, ne da bi bil utegnil idejno vsebino preorijentacije doživeti in doumeti in ne da bi poizkusil dobiti tudi najmanjšega porošva, da bodo odslej «sužni dnovi» njeve govega naroda «manj strašni».

Prešeren se je zavedal vzroka «Krstovih» šibkosti in trpel pod mislijo, da je iz ozira na cenzurne prilike prvič izrečno proslavljajal tendenco, ki ni bila zasidrana v njegovem svetovnem nazoru. Čopovim manom je poem vkljub temu smel posvetiti, saj je imel vzrok sklepati (SBL 104, 105), da bi bil tudi prijatelj ta kompromis odobral. Toda v posvetilnem sonetu je podčrtal nekaj svojih misli tako, da so prijatelji v njih mogli čitati zavest, ki je spremljala poeta med ustvarjanjem. Srečen oni, ki more trdno upati na nadaljevanje osebnega življenja in sreče «sladkih zvez» po smrti, toda jaz se ne štejem med take srečne vernike. — 5. več, četudi ne vsega, in jasnejše, čeprav deloma v megli metafor, je povedal 22. avgusta 1836. v pismu Čelakovskemu, ko mu je poklanjal pesnitev: «Še vedno se nahajamo v stanju, v kakršnem nas je našla Kollárjeva Muza (= tako brez nadebudne literature, kakor se predstavljamo v Kollárjevi «Slavy dcera») ... Jaz, ki sem najšibkejšje stebelce v puščavi kranjske literature (v nem. orig.: Ich als das schwankendste Rohr; podcenjevanje iz skromnosti = jaz, ki morem najmanj storiti), bi kot drugi Janez povzdignil glas ter oznanjal Mesijo (= bi z literarnim delom pripravljajal tla močnejšemu literatu); toda farizeji in pismouki mi ne dajo besede (= cenzura me ovira), tudi mi hrana iz korenin in kobilic ne tekne (= literarno udejstvovanje z ascetično tendenco, h kateremu me silita ozkosrčna cenzura in položaj, me ne zadovoljuje). 6. Moj najnovejši spis (= primer za hrano iz kobilic in korenin): Kerst per Savici, ki je izšel okoli konca marca, prosim, da presojate kot metrično nalogo (= naloga, ki sem si jo prikrojil v zmislu Čopove teorije in zlasti tudi v zmislu njegove teorije o rabi tercine in stance), s katere rešitvijo je bil v zvezi namen, da si pridobim naklonjenost duhovščine (= da se izognem konfliktom s cenzuro). Upam, da prevajatelj sv. Avguština ne opodi tendence teh par kitic (= upam, da ti, ki si prevel Avguštinovo «De civitate dei», da se rešiš vzgojiteljstva, ne boš sodil moje tendence strožje nego svoje). Duhovni gospodje so bili tokrat z mano zadovoljni (dostavi: kakor Vaši s Tabo) ter mi hočejo odpustiti tudi prejšnje moje grehe ...»

To je moj komentar o postanku «Krst»; ne zdi se mi težko, braniti ga proti Puntarjevemu, ki je v vseh glavnih točkah bistveno drugačen.

Prešernov svetovni nazor Puntarju po vsej priliki ni jaseen (prim. 251, 255, 259). Le tako si morem razlagati, da skuša na osnovi tobožnje Prešernove vere v sodelovanju božje milosti pri izpreobrnitvi (6. resnica) zavrniti očitke, da je Črtomirov krst neutemeljen (144, 145, 147, 148, 152, 167, 171, 174, 176, 231). Dr. Debevec, po čigar mislih sta dr. Žigon in zdaj dr. Puntar tudi «vprašanje o zunanji tendenci »Krst« popolnoma in končnoveljavno razrešila» (Čas XIX, 84), je to Puntarjevo iznajdbo že sprejel; in res sem radoveden, kdo izmed naših lahkovernežev jo še bo. Puntar bi s pomočjo motivov, ki služijo Prešernu za primere, menda sploh najrajši tudi dokazal, da je Prešeren v zmislu romantike tako rekoč moral biti izraziti častilec Marijin (prim. 114, 117). Poziva se res lahko na Žigona, ki v iskanju samovoljnih korektur za Prešernove naslove tudi meni, da je «Krst pri Savici» «s tem takim Črtomirov svojim organsko nadaljevanje tiste v mistiko zaodete poezije deveterostopnega cikla »Marija ave« tam za »Sonetnim vencem« (Čitanka I, 114). Pa naj še kdo poreče, da Prešeren danes ne bi imel vzroka vzkliniti »Prijatelj (ki hočejo narediti iz mene najpristnejšega katolika) me Bog varuj, sovražnikov (ki so imenovali moje pesmi »Sauglockenläuten«) se obranim že sam!»

Sonet «Viharjev jeznih» je Puntar sicer ponatisnil (196—197, prim. 209), njegovega pomena za Prešernov pogled na slovensko zgodovino izza pokristjanjenja si pa ni predočil.

Iz nepoznanja Čopovih teorij in iz stremljenja, za vsako ceno dokazati Prešerenovo odvisnost od Danteja, je vznikla vrsta trditev, ki jih ne bo Puntar nikoli dokazal: da je «Krst» «osnutek slovenske usodne tragedije v zmislu Schellingove teorije» (180, 193—212), «slovenska Divina commedia» (238) s paralelami v «Vica» (144) in «Paradižu» (148), pesnitev, kjer da je združil Prešeren Wilhelma Schlegela in Schellingove estetske nazore o tragediji z etičkimi nazori sv. Avguština» (219). Res čuden pesnik, ki hoče spisati povest v verzih, a gre študirat teorijo tragedije. Z načrtom tragedije v pismu Kastelcu z dne 10. marca 1832, ki bi naj bila «bogata na dejanju in zapletljajih», nima vendar «naša povest» ničesar skupnega. Izumetničena Žigonova teorija o «Krstu» kot spevu o «Kaosu», ki jo je prevzel tudi Puntar (117, 154, 162), dela zmedo samo še večjo.

V rešitev teze, da Prešeren s «Krstom» «se ni ponižal pred nikomer» (237), da je Črtomir značajni (238) «slovenski junak nevolkodlak», «slovenski Orest», «slovenski Ojdid» (193) itd., se je zatekel Puntar k Žigonovi ponosrečeni podmeni o Črtomiru kot Prešernovem alter ego (238) in o «Krstu» kot alegoriji za boj čbeličarjev s cenzuro, oziroma kot o uspeli satiri na janzenistično kliko (171, 201, 210, 211, 218, 219, 222, 225, 226, 227). Ko bi gospodje vsaj čutili, kam to vede! Alegorija je potem tudi Črtomirova odpoved «veri krivi», ergo: Prešeren je leta 1836. obsodil vso svojo prejšnjo poezijo!

Prešernovih odločilnih stavkov v pismu Čelakovskemu Puntar sicer ne za molčuje, kakor Žigon v «Prešernovi čitanki», oklepa se pa Tominškove teorije, da gre tu za golo ironijo (171, 216, 222, 227, 237, 242). Toda Prešeren ni bil človek, ki bi daljne prijatelje v pismih «informiral» tako, da bi ga absolutno ne mogli razumeti!

Tako je seveda naravno, da mnogo stavkov Puntarjeve ocene «Krst» ne bi podpisal (210, 249, 255, 258, 259).

Dva članka v zborniku «Dante» segata preko okvira, ki sta ga predpisovali ekonomija in specialni namen italijansko-slovenske kooperacije: na vprašanje o «Danteju v slovanskih prevodih» (Debevec: 69—84, 302) je iz Ljubljane nemogoče dati izčrpen odgovor; dr. Vojeslav Molè je hotel «samo opozoriti na tiste glavne točke razvoja poljske literarne kulture, kjer se najizrazitejše zrcali vpliv velike Dantejeve osebnosti», in to se mu je tudi posrečilo (Dante in poljska romantika, 263—268).

K umetniškim prilogam, ki niso v obeh izdajah iste, je napisal dr. Stelè primerne opombe.

Dr. Fr. Kidrič.

Hermann Wendel, Der Kampf der Südslawen um Freiheit und Einheit. Frankfurter Societäts-Druckerei, G. m. b. H. Abteilung Buchverlag, Frankfurt am Main, 1925. 798 strani.

Sprednja platnica tega monumentalnega dela o borbi južnih Slovanov za osvobodjenje in zedinjenje je okrašena z Meštrovíčevim kipom Marka Kraljeviča v okviru iz južnoslovanskih narodnih barv. Delo je po vsej svoji opremi ponos in čast nemške moderne književne industrije, za ljubitelje knjig pa predmet estetskega razkošja. Umetniško vabljivo zunanost knjige pa daleč prekaša njena prezanimiva vsebina.

Tri leta je pisatelj zbiral gradivo, ga proučeval in iz njega sestavljal svojo obširno, vestno in temeljito študijo o južnoslovanski svobodi. Izmed nebrojnih knjig, na katere se zgodovinar lahko opira pri takem delu, navaja Wendel na šestnajstih straneh tri sto šest najzanesljivejših in najpomembnejših del, in sicer sto sedem in trideset slovanskih, sto trideset nemških in nekaj drugih, zlasti francoskih in angleških. Pri Melikovi «Zgodovini Srbov, Hrvatov in Slovencev» imenuje I. in II. zvezek z letnico 1919 (str. 757), dočim je II. izšel v dveh snopičih

leta 1920. Pregled literature je vsestransko olajšan z razporeditvijo po poglavjih, z zvezdicami in s kurzivnim tiskom za nemška dela v latinici.

V pospremi besedi (str. 7 do 8) nam pisatelj razkrije svoje pravo razmerje do svojega dela. Ugotovivši, da «še danes prevladuje ponekod mnenje, da je južnoslovanska država slučajna tvorba radi zmage sporazuma», nadaljuje: «To delo kaže južnoslovansko narodno edinstvo kot plod istega naravnega razvoja, kateremu se morajo Nemci in Italijani zahvaliti za svojo državnost. Ono misli na zedinjenje odkoplje korenine, sledi njeni rasti in razkrije nasprotujoče ovire.» Vendar noče biti pragmatično zgodovinar, «noče dogodkov pripovedovati, temveč jih tako urediti, da njih notranji pomen brez mnogo razlagajočih besed sam zablisne». In res je knjiga polna takih pobliskov, ki vso okolico nenadoma razsvetijo, da se delo bere kot napet roman. Trditev: «Tudi Klio je Muza» je s to knjigo izvrstno ponazorjena.

Wendel navaja večkrat geslo: «Divide et impera» kot temeljni nauk iz domačega malega katekizma Habsburgovcev za svoje in za balkanske Slovane. A če človek v celoti motri zgodovino južnih Slovanov, se mu nehote vsiljuje misel, da si je za južne Slovane poleg Habsburgovcev in še pred njimi isto geslo izbrala usoda sama. Najgloblji vzrok tega pojava tiči gotovo v duševnem ustroju južnoslovanskih množic, v temeljnih črtah njihovega značaja, katerih komponenta je bila zmerom ta, da so se deliti in vladati da j a l i. Katerikoli posvetni ali duhovni nasilnik je v vsaki dobi našel v teh množicah voljne ovčice, na katerih je lahko izvajal svoje pohlepne orgije. Zato se zgodovinarju enotna obdelava južnoslovanske zgodovine prav trdo upira. Pisatelj mora številne konce in končiče te zmršene zgodovinske preje neprestano prekinjati, da mu kateri preveč ne zaostane in mu delo enakomerno napreduje. To težko je znal Wendel izbornu premagati. Vsako izmed njegovih enajst velikih poglavij ima po več manjših, v katerih se posamezne nitke napredajo in po potrebi in okolnostih sproti združujejo, tako da ima bralec zmerom živo, organsko vezeno celotno in enotno južnoslovansko zgodovino pred očmi. Zadnje veliko poglavje je veličasten za ključek vse obširne zgradbe, ki prizadeva s svojim bivanjem južnim Slovanom poleg vseh v knjigi spretno popisanih, neštetihih boleti še to, da do zdaj še ni bilo njihovega peresa, ki bi bilo začrtalo tako genialno sintezo južnoslovanske ideje, kakor jim jo nudi Nemeč Wendel. Da si to bolest utešijo, jim za sedaj ne preostaja nič drugega, kakor da si Wendlovo delo prevedejo na svoj jezik (ali bolje — ojoj! — na svoje jezike) in se vanj tako zaglobijo, da kdaj pozneje — morda — sami še kaj popolnejšega ustvarijo.

Pesimizem v presojanju človeštva in njegovega poslanstva najde v malo kateri zgodovini toliko hraniva kakor v južnoslovanski. Če opazuješ te razbolele, okrvavljene pokrajine z vsem njihovim gomazenjem človeških bitij, ki se med seboj sovražijo, zasledujejo, napadajo, izdajajo, mučijo, sleparijo, streljajo, izkoriščajo, trgajo, izžemajo, sekajo in onečaščajo, a tako malo, malokdaj resnično ljubijo, se ti zazdi, da nas nevidne sile mešajo in preobračajo v stokrat hujšem pecklu, nego je bil Dantejev. Dasi mora biti vsako, tudi zgodovinsko pripovedovanje v dobršni meri subjektivno, ker zgodovinar kot človek ne more samemu sebi uteči, vendar ostane v Wendlovi knjigi še zmerom taka strašanska gomila objektivnih dejstev, da se čudiš, kako so mogli južni Slovani vse to pretrpeti in se vendar ohraniti ter se dokopati do neodvisnosti in svobode.

V uvodnem poglavju o «brezzgodovinskem narodu in raji» riše Wendel vse ono turobno brezzgodovinstvo, ki se kakor težka, oblačna noč vleče skozi ves slovanski srednji vek in pri nekaterih plemenih še skozi začetek novega veka. Leto 1389. je strlo jedro južnega slovanstva in meja Azije se je pomaknila daleč

v Evropo. «Zid, ki ga je Habsburg gradil proti Osmanom, je bil iz južnoslovanskih teles in jarek pred njim je polnila južnoslovanska kri.» (Str. 16). Že davno prej je Karel Veliki pahnil Slovence v brezzgodovinstvo, priseljeno tuje plemstvo, nemško in laško, si je s slovenskim znojem in slovensko krvjo pisalo svojo nečastno zgodovino. Naslov «antemurale christianitatis» proti Turkom so južni Slovani prav drago plačali. Slovar južnoslovanske akademije je zbral iz te dobe nad sto izrazov za tlako in sto osem in sedemdeset označb za davščine. (Str. 18.) A tudi avstrijsko određenje ni bilo mnogo boljše od turškega jarma, če so se še v 18. stoletju slavonske družine in vasi selile čez Savo in Bosno v območje polmeseča, samo da se otresejo krute avstrijske vojne uprave, in so se drznejši kmetje, predniki «zelenih kadrov» iz svetovne vojne, kot razbojniki poskrili v gozdove. O kaki skupni narodni zavesti takrat seveda še ni mogoče govoriti. «Ljudska masa med izvirom Soče in Pontom je bila kot množica neupoštevanih podložnikov, kot kup najetih sužnjev, kot vsota komaj prešteti kmetov, kot gnoj za tujo gospodo in gradivo za tujo zgodovino vse prej nego z zavestjo prešinjeno, celotno telo.» (Str. 28 do 29). Vendar je že tedaj nastala vsaj neka bleda zavest sorodnosti in skupnosti, ko so se ob preseljevanjih radi turške nevarnosti množice pomešale in se je k vsem plemenom zanesel odmev narodne pesmi.

Prva jasnejša znamenja, da se narod brez zgodovine začinja samega sebe zavedati, zasledi Wendel v dobi, ko se Juraj Križanić muči z iznajdbo vseslovanskega jezika, pozneje v delovanju Rajičevem in zlasti v delu Dositeja Obradovića, ki je zavestno in odločno zavlekel svoje rojake od bizantinskega izročila k zapadu. Tako so se Srbi približali Hrvatom in Slovencem, ki so že dolgo pripadali zapadni kulturi. Izrazitejša zarja skupne zavesti je sinila v kmetijskih uporih, a že tedaj so nemški mogotci gonili brate zoper brate in pošiljali Uskoke proti vstasem. Raja se je zganila, postala je narod. Iz znamenitega upora proti janičarjem se je razvil prvi zametek svobodne srbske države, ono jedro, okrog katerega so se do konca svetovne vojne zbirale polagoma vse zemlje današnje južnoslovanske države. Ta zarodek je moral že v svojih prvih letih izkusiti brezsrčno, hladno tekmovalje Avstrije in Rusije na Balkanu in bilo mu je med njima kakor drob-nemu žitnemu zrnu med dvema mlinskima kamenoma. Iz strahu pred francosko revolucijo se je Avstrija po letu 1792. celo izneverila svojemu zgodovinskemu poslanstvu v bojih proti Osmanom ter se izprevrгла v njih zaščitnico in v posepevalko slehrne reakcije. Podoben obraz kaže južnim Slovanom absolutistična Rusija in nič drugačnega francoski imperator s Korsike. Čeprav je prva, kratka srbska svoboda za tedaj utonila v krvi in ognju osmanske osvete, vendar misel na zedinjenje in osvobojenje, ki je tedaj zablislila, ni več ugasnila.

V poglavjih «Ilirija oshivljena» in «Ilirska lira» je zbral Wendel vse bistvene podatke o Napoleonovi Iliriji in poznejši ilirščini. Ne Napoleonova državna tvorba ne nova južnoslovanske jezikovna mešanica se nista obnesli, a kot zblizujoča činiteljica sta imeli vendar za današnjo Jugoslavijo velikanski pomen. Med tem si je mala Srbija zopet opomogla, despotstvu Miloša Obrenovića je sledila lepša doba Aleksandra Karadordeja, srbska narodna cerkev se je otrešla tujega nadziranja, Vuk in Kopitar sta ustvarila srbski književni jezik.

Dramatično riše Wendel pomlad narodov v letu 1848. Poudarja, da je v Nemčiji završalo politično, v Franciji socialno, v Avstriji pa narodno vprašanje. Južni Slovani bi bili radi udejevali geslo: «Svoboda, enakost in bratstvo» tudi za narode, kakor ga je francoska revolucija udejevala za posameznike. Oni in Čehi so že tedaj proglašali načela, ki so šele sedemdeset let pozneje v svetovnem požaru gibala prsi najboljših. «Celo Jelačić se je morda v redkih, neopazovanih

trenutkih zalotil v sanjah o veliki južnoslovanski državi.» (Str. 255). Nemci pa so vsa taka stremjenja spremljali z mrkim, odklanjajočim: «Nichts da!» in mislili na svoj most do Adrije. Ogrji so sebi priborili svobodo, a svojim narodom so namenili zatiranje. Dinastija si je za reakcijo uslužila Jelačića in Hrvate. Najslabše pa so se Slovani obnesli napram vstajajoči, mladi Italiji. Niso spoznali, jim očita Wendel, da bi bili morali italijanska stremjenja poistovetiti s svojimi. Ista kranjska in hrvatska omejenost napram italijanskim prizadevanjem se je v svetovni vojni, dasi v manjši meri, ponovila pod Borojevićem. Za to slovansko neumevanje se je zgodovina z londonskim paktom in rapalsko pogodbo nad južnimi Slovani izdatno maščevala.

Tretjo četrto devetnajstega stoletja je zajel pisatelj v naslov «Prevrati in preobrazbe». Kljub notranjim nemirom se je Srbija zmerom zavestneje pripravljala na svojo veliko nalogo, dočim sta nad avstrijskimi Slovani po pogodbi z Ogrsko mesto enega absolutizma zadivjala dva. Hrvate je dušil Bachov sistem, ki je hotel njih deželo v 10 do 20 letih popolnoma ponemčiti. Slovenci so se otepali z domačimi Nemci; Hrvatom so se zamerili, ker so mnogi služili med njimi kot «Bachovi huzarji». Iz te čudne dobe se kot velikan dviga le Josip Juraj Strossmayer, ustanovitelj južnoslovanske akademije in neumorni branitelj južnoslovanske enotnosti. Srbe užigajo iskre iz kovačnice zapadne demokracije: Mazzini, Garibaldi, Rochefort, Jules Simon, Louis Blanc, Edgar Quinet. Pod zaglavjem «Veliki in mali» pokaže Wendel vso nizkotno, ozkosrčno sebičnost velikih evropskih držav na berlinskem kongresu, ki ga označi kot «arcopag šušmarjev in krpucarjev»; zato se je morala vsaka kapljica črnila, ki so jo porabili za štiri in šestdeset paragrafov, stokratno poplačati s krvjo. (Str. 388). Ta kri je bila seveda pred vsem slovanska. Predzadnje poglavje «Zbiranje in razvrščanje» pripoveduje, kako se novi, težki kamni zavalijo na pot južnoslovanski svobodi: program v Münzstegu, mladoturška revolucija, aneksija Bosne in Hercegovine, veleizdajniški proces v Zagrebu, avstrijsko oviranje srbsko-bolgarske carinske zveze in prijateljstvo Bolgarije z Rusijo. A po krvavi noči od 10. do 11. junija leta 1903. se Srbija pod sedanjo dinastijo zopet povzdigne, dočim se Avstrija s svojo brezvestno, moralno gnilo diplomacijo in s svojim servilnim srbobofskim, dunajskim in budimpeštanskim časopisjem zmerom bolj pogreza v močvirje svoje namišljene mogočnosti. «Ker je bila v teh okrajih nemoralnost zdaj že sama ob sebi umevna, je ostalo ministrovo stališče neomajano,» pripominja Wendel k Friedjungovemu procesu, v katerem se je vlada s svojimi potvorjenimi dokazilnimi listinami blamirala. (Str. 594). «S temi proizvodi iz ponarejevalnice so cesarja in prestolonaslednika ujeli v mrežo Achrenthalovih načrtov proti Srbiji.» (Str. 597). Kakor je Avstrija pehala južne Slovane od sebe, tako jih je Rusija vabila k sebi. «A v izbiranju sredstev je bila Rusija po brezvestnosti še zmerom za par konjskih dolžin pred državno umetnostjo drugih.» (Str. 599). V oktobru leta 1912. so se končno južni Slovani iztrgali čemerni, trdosrčni pestunji Evropi, se združili v balkansko zvezo ter začeli sami kovati svojo svobodo.

Čim dalje nas pisatelj spremlja v našo dobo, tem bolj napeto, tem zanimivejše postaja njegovo pripovedovanje. V zadnjem poglavju «Darovanje in izpolnitev» preživimo znova vse tiste burne dni, ki tvorijo zadnje desetletje južnoslovanske zgodovine. V tem poglavju se pisatelj pokaže tudi kot zgodovinskega filozofa in moralista, ko pravi o tem razdobju (str. 621): «Ker se je vsa Evropa spremenila v blaznico in klavnico, se je tudi na slovanskem jugu zdelo vse nezmysel in pogibel in vse sile, ki so hotele razvoj ljudstva ovirati, so se pomnožile. A prav tako je njegovo stremljenje, da se uveljavi, napelo kite kot še nikdar poprej in tudi v teh peklenskih letih je znala logika zgodovine, velika in drzna

stvariteljica, strgati slučajnost z nujnosti in z izprevračanjem, zamotavanjem in uničevanjem vsake vrste voditi časnost večnosti naproti. Kakor so morali otroci Izraelovi skozi puščavo, so korakali južni Slovani skozi bedo in smrt, skozi muko in krče, skozi kri in solze svoji namembi naproti, dokler ni nekega jutra zažarel pred njimi Kanaan njih narodne svobode in narodnega edinstva.» Polom Avstrije se mu zdi pravična in zaslužena kazen usode: «Tičala je tudi dobršna mera zgodovinskega razuma v tem, da se je tuje gospostvo, z mečem zgrajeno, z mečem vzdrževano, tudi od meča zrušilo.» (Str. 625). Nad vse zanimiv je način, kako naprti Wendel vso odgovornost za izbruh svetovne vojne zločinskim avstrijskim diplomatom, ki so v svoji divji želji po uničenju Srbije z zavestno lažjo izvabili cesarju podpis vojne napovedi. Ko je cesar zjutraj dne 28. julija precenil srbski odgovor na ultimatum: «S tem odpade vsak razlog na vojno... Na kaj takega bi jaz ne bil nikoli ukazal mobilizacije», je bila napoved že na poti in izstreljenega svinca ni bilo več mogoče pričarati v cev. (Str. 652). Nato opisuje Wendel vso strašno Kalvarijo Srbije in avstrijskih Slovanov do končnega zedinjenja v letu 1918., ki ima za slovanski jug isti pomen kakor za starejše narode letnici 1789. in 1848. (Str. 752). «Ustanovitev južnoslovanske države tekmuje po svojem pomenu kot evropski dogodljaj z ustvaritvijo italijanskega zedinjenja.» (Str. 750). «Le neumorno kulturno delo v mladi državi,» poroča ob koncu na str. 755. «je nudilo dr. Kreku poroštvo, da bodo Srbi, Hrvati in Slovenci dva do tri rodove po zedinjenju v vsakem oziru en narod.» Tako bodi.

Mikavnost Wendlove knjige večajo učinkovite, kratke, ostre, večkrat zelo točne karakterizacije oseb, ki nastopajo kot glavni ali stranski igralci v drami južnoslovanskega osvobojenja. O predzadnjem avstrijskem cesarju pravi, da je v Avstriji «odločala zmerom nebrzdana volja Franca Jožefa, ki je živel čisto v samovladarskih predstavah 18. stoletja, videč v državi nekakšno rodbinsko posest Habsburgovcev in zametajoč celo figovo pero ustavnosti pred nagoto samovladarstva.» (Str. 342.) Ob izbruhu svetovne vojne je rekel cesar: «Če monarhija že mora propasti, naj vsaj dostojno propade.» (Str. 637.) Wendel pri-
stavlja z bridko ironijo, da je beseda «dostojno» pomenila «v morju krvi». Še strahotnejša postane ta slika, ko izvemo, da je cesar, ki mu je poroka Franca Ferdinanda delala preglavice, sprejel poročilo o sarajevskem atentatu z besedami: «Tako je Bog vendar vse zopet uredil.» (Str. 645). V Francu Ferdinandu je grof Czernin ugotovil «neodkritost, ki srednjo evropsko mero daleč presega.» (Str. 592.) Druge ga označuje takole: «Ta v najbolj togi oblasti po božji milosti tičeči Habsburgovec, ki je bolesto objokoval konec neomejenega absolutizma in fevdalizma.» (Str. 582.) Politično bistrovidnost treh znamenitih diplomatov razgali v vsej njeni naduti smešnosti s stavkom: «Kakor je Metternich odpravil Italijo, češ, da je to ‚zemljepisni pojem‘, tako je videl grof Burian, od leta 1903. kot skupni finančni minister, vrhovni gospodar Bosne in Hercegovine, v južnem slovanstvu le ‚jezikovni pojem‘, in za ogrskega magnata in ministra Tiszo je bilo z nagodbom med Avstrijo in Ogrsko ter med Ogrsko in Hrvatsko v letih 1867. in 1868. hrvatsko vprašanje rešeno za več geoloških zemeljskih dob.» (Str. 579). Nedavno umrli Conrad von Hötzendorf, ljubljenec Franca Ferdinanda in načelnik avstrijskega generalnega štaba, ima v knjigi tale spominek: «Kot človeče in pol, ki je sebi in drugim žlobudralo o ‚pravici do sile‘, je vsaj to-le prav spoznal: ‚Združitev južnoslovanskega plemena je eden izmed ljudstva gibljčih pojavov, ki se ne dadó utajiti ne umetno zabraniti‘, vendar pa je on, s komisom hranjena glava, hotel ta neizogibni razvoj pospešiti z nasilnim iztrebljenjem proste Srbije.» (Str. 588 do 589). Grof Auersperg se je šopiril «v svoji ošabnosti nemškega omikanega filistra» (str. 369), da bo Kranjska večno nemška, če Bog da. Pa ni

dal. Miloša Obrenovića, ki je hotel veljati za ustanovitelja in očeta Srbije, riče Wendel kot hladnega, nezanečljivega, zločinakoga računarja, strovega okrutneža, deepota in morilca, dočim mu je Petar Karađorđe prvi vzorno ustavni vladar Srbije, ki se ni za prst ni oddaljil od spet uvedene ustave iz leta 1839.» (str. 320), tako da se je na njem izpolnil rek: «Le roi règne, mais il ne gouverne pas» (kralj kraljuje, a ne vlada). Našemu Kopitarju oponosa, da aje bil v vsaki srčni gubici črno-rumenega mišljenja; prvi Slovenec, ki je za vez južne Slovence pričakoval odrešenja od habsburške hiše. (Str. 133). Velezaslužnemu demokratskemu šupanu dr. Ivanu Tavčarju očita, da se je prehudo zaletel, ko je grmel: «Slovenaka pest ne bo odnehala, dokler ne bo sovražnik v prah steptan in dokler ne bo črno-žolta zastava ponosno vihrala nad njegovimi razpršenimi četami.» (Str. 699). Seveda ne sme pozabiti tudi pokojnega avstrijskega oprode dr. Šusteršiča, «ki je neomajno verjel v resničnost črkovne šale A. E. I. O. U.» (Str. 717.) A čast kotur čast: v dr. Kreku vidi «ponosno samozavest pravega moča iz ljudstva» (str. 536). In končno sledi stivi starosta južnoslovanških politikov Pašić, ki je občutil pogajanja z Avstrijcem Korošcem in Trumbićem «kot ponižanje Srbije in kot enega izmed najtežjih trenutkov svojega življenja» (str. 725).

Po plasteljevem naznanu knjiga neče biti neprebavno znanstvena, zato ljubi živahno pripovedovanje, krepke, odkrite izraze, vpletanje značilnih prigod in pikančnih ocvirkov, ki včasih skoro mejijo na čanikaraki slog. Rad omenja preokbe, ki jih je zgodovina že uredila, bodisi v pravi ali ironičnem pomenu, n. pr. Cunibertovo napoved v «Essai sur les révolutions et l'indépendance de la Serbie», da postane arbaka kneževina nekoga dne središče, ob katerem se združijo vse slovenske narodnosti evropske Turčije in morda tudi Ogrske» (str. 340), ali izjavo Ogra Kallaya: «Moji rojaki so s Hrvatsko grdo ravnali, prepričali so njen razvoj in jo finančno izkoristili; vse to bodo morali nekoč poplačati» (str. 479). Gradec imenuje «razgladno linico v svet za južne Slovence» (str. 197). Pomembnje hrvatskih krajevnih imen zameljuje na str. 347 (Sanaburg = Sombor, Grossgörs = Velika Gorica, Drachenstein = Trakostanj i. dr.). Razmere v Dalmaciji osvetljuje z dejstvom, da se je «v leti družini oče imenoval Dalmatince, prvi sin Hrvata, drugi Siba, tretji Italijana» (str. 350). Omenja srbsko ljudsko etimologijo «radikal» = «radi kal» (obdeluje glinasto preš) kot privlačno silo radikalne stranke (str. 429). Panславizem, neoslavizem in trilateralizem kreti za «vešč» (str. 556). Ironizira izzivajoče madžarsko geslo: «En Bog, en kralj, ena država, en narod, en jesik od Krpatov do Adrijsk» (Str. 191). Prav tako ironično vzklika med pomišljaji: «K. und k. Ordnung!», ko pripoveduje, da bi bila Avstrija s svojim vojaštvom rada napravila red v Srbiji. (Str. 589). «Slovenčev» razbojniško pesem proti Srbiji je hudomušno otel pozabi z nemškimi prevedom (str. 699):

Wir grüßen mit Kanonen euch,
ihr Serben.
An Weidenästen hängend sollt
ihr sterben.

Nemštvo avtorjevo je tako disciplinirano, da se nikjer ne vohjuje. Na par mestih ublažuje germanizatorske težnje Jožefa II. (str. 43. in 190.) in podobno odveka pomenčevalne namene naseljevanju Nemcev v Banatu (str. 60).

Herman Wendel, ki je vez slovanški jug že večkrat prepotoval in z ljubeznijo proučeval kulturne, gospodarske in družabne razmere v novi kraljevini, je o južnih Slovanih že čisto poročal v nemških listih in objavil pred to že tri knjige podobne vsebine (Südosteuropäische Fragen, Berlin 1913; Aus dem südslawischen Ricozimento, Gotha 1921; Südslawische Silhouetten, Frankfurt a. M. 1924). A vsi

njegovi prejšnji spisi se zdijo le nekaka priprava k temu glavnemu delu, s katerim je na mah stopil med prve strokovnjake za južnoslovanske stvari. Njegovo delo bo mnogo pripomoglo, da se v srednji Evropi razčistijo pojmi o mladi državi Srbov, Hrvatov in Slovencev, pokazalo jo bo svetu v njeni pravi, naravni luči ter tako pospešilo tisto spoznavanje in zблиževanje, med narodi, ki edino vodi iz strašnih vic svetovne katastrofe k lepšim dnevom mirnega, bratskega kulturnega razvoja in zdravega gospodarskega tekmovanja. Zato želimo knjigi kar največje razširjenje, njenemu pisatelju pa ono notranje zadoščenje nad dovršenim delom, ki ga bo izpodbujalo k pojasnjevanju in reševanju novih problemov v njemu tako domačem področju. Borba južnih Slovanov za zedinjenje še ni končana; na vzhodu živi še nekaj nezdruženih milijonov.

Andrej Budal.

Ivo Šorli: Zadnji val. Roman. V Ljubljani 1924. Založila Tiskovna zadruga.

S pravim mladeniškim entuzijazmom kot svoji ljubici je Šorli posvetil svoj roman, pisan v obliki dnevnika «Tebi, prelestna Rogaška Slatina moja, in Tvojim tratam, šumam in goricam, za vse, kar ste mi dale in postale.» — V ta raj slovenske domovine pošlje torej pisatelj svojega junaka, «ki ima že 58 let,» kakor sam prizna, da preživi v miru stara leta. Kar se mu pripeti lepo čudo: Mlada gospodična se zaljubi vanj in zbog njega odbija dva mlada snubca, advokat je eden, veleposestnik je drugi. Slednjič se iz užaljenega ženskega ponosa, ker jo stari diplomat zavrača in snubi za svojega mladega prijatelja, advokata, odloči za nemškutarskega veleposestnika. — Snov je torej zelo problematična, ako hudobni kritik ne vzame vsega kot nedolžno renomiranje nekoliko vase za ljubljene, sicer pa simpatičnega gospoda, ki je v svojih spominih zelo gostobeseden, včasih tudi malenkosten, kar pa mora kritik zopet spregledati: Mož je star in zato je njegova gostobesednost logično utemeljena. Da starček, čeprav še nima rešpeka pred zibko, okleva in se otepa zanesenega deklečka, je popolnoma v redu in verjetno, ker je pisatelj to psihološki dobro utemeljil v značaju junakovem, a bolj dvomljivo je, da se mlada, lepa Stana ogreva za starino, ko se ji ponuja mladina. Ako ji pisatelj položi na jezik besede: «Kaj me brigajo vaša leta! Jaz vas vidim, kakršni ste. — In mladih moških že zato ne maram, ker so mladi,» je to samo njena hipna zabloda in kaprica. Modra je, da ni več naravna, izobrazena je, da ni več mlada. Njen značaj je zarisan, pretiran, in junakinja postane nemogoča. To me je motilo pri čitanju tega Šorlijevega romana, ki je drugače lepo, resno delo, ne pregloboko, a življenski umerjeno, prijetno kramljanje, mestoma nekoliko raztegnjeno, a v kljub temu ljubeznivo, zabavno branje. Opisi Rogaške Slatine so zelo poetični, mehko občutje je razlito nad vsem, solnčen optimizem in tiha resignacija diha iz dela. Ši je vzeto z višje, filozofske perspektive zrelega moža. — To je seveda moje čisto subjektivno mnenje, zakaj «ex cathedra», navdihnjeni od svetega duha, nezmotljivo govore samo papeži in — oslovski čeljustniki.

C. Golar.

Milica Janković, Plava gospodja. Roman. Str. 173. Srpska književna zadruga, kolo 27., broj 178. Beograd 1924.

Prvi del, vzosit slavospev morju, se vrši pred vojno v kopališču, določenem samo po vetru maestralu. Mlada krasotica Zora, žena neljubljenemu postarnemu Nikoliću, povabi k sebi iz Beograda dijakinjo Olgo, ki privede s seboj brata slikarja, došlega iz Pariza. Ker je Zorina domišljija presičena z dogodki iz romanov, ker je umetnik po njenem mišljenju višji človek, ker ona nima nobene dolžnosti, temveč v brezposlici želi postati junakinja, si «plava gospodja» po desetletni zakonski zvestobi splete romanček z obraznikom Miškom. Drugi del obsega bolezen in obup ostavljene verolomnice, ki pa jo njen mož tolikanj

obožuje, da jo ponudi za družico mlajšemu tekmecu, hoteč jo rešiti blaznosti in smrti. Slikar, še dijak, odpotuje na Francosko ter prekine vse zveze z domačimi kakor tudi z Nikoličevimi. Tretji del se dogaja šest let pozneje, že po svetovnem požaru, ter obravnava životarjenje nesrečnih Nikoličevih in sviðenje pustolovskega slikarja z dozorelo Olgo.

Umotvor, ubožen z dejanji, spada med dušeslovne čuvstvene spise, kakršni so *Princesse de Clèves* ali *Manon Lescaut*. Skoro vse osebe mnogo zardevajo in prebledvajo, celo brezobzirni materialist (prav za prav prirodni človek) Miško se slednjič nekoliko približa njih nežnemu pojmovanju sveta: «Sreča čovekova zavisi od osecanja, a čovek nije gospodar osecanja.» Pisateljica razpreda plemenite nazore o življenju, pred vsem se je lotila vprašanja svobodne ljubezni, katero odklanja, dokler se ljudje sami niso otreli raznih predsodkov. «Ja bih rekla da nema ni slobodne ljubavi, nego samo velike i male. Velike su retke kako veliki talenti i veliki karakteri.» Moški in ženska ne iščeta v ljubezni prostosti, ampak srečo. Za srečo se žrtvuje prostost. Predrugečiti je treba osnovo današnje družbe, postaviti jo na človečansko ljubezen, iskati dušo v človeku, ne pa ceniti v njem darovitost, izobrazbo, lepoto, duhovitost. Nasproti ženam brez otrok povelečuje Jankovičeva materinstvo, češ, žena brez dece je domala isto kakor ljubavnica. Dasi so značaji dosledno očrtani, bo nemara preobilno orisništvo oplašilo poprečnega čitalca, ki nima zmisla za tenkoumno razglabljanje in analiziranje.

I. Š.

KRONIKA

Parademarsch.¹ V ljubljanskem kinu se je nedavno z veliko privlačnostjo predvajal film «New York». Stvar je bila dokaj zanimiva in kot film dobra. A vendar je to Amerika samo od svoje lepe strani, v kolikor jo recimo reprezentira sprednja, solnčna stran orjaškega kipa Svobode v njujorškem pristanišču. Dama, ki se je pred kratkim vrnila s študijskega potovanja v Ameriki, mi je na moje vprašanje o njenih ameriških vtisih kratko in pač precizno odgovorila, da je v ameriškem življenju veliko solnca, pa tudi — veliko sence. In primeren pendant, to je slika, mučno učinkujoča slika tiste Amerike, ki jo, dejal bi, simbolizira dolga tenjasta vlečka na osovni strani Svobode, je — «študija o ameriškem vzgojstvu», ki jo je znani pisatelj Upton Sinclair (roj. 1878 v Baltimore) objavil v svoji knjigi, v nemškem prevodu naslovljeni «Parademarsch».

Ko mi je pred nekaj meseci prišel (citirani) naslov te knjige pred oči, si nisem mogel povsem misliti, kaj bi se utegnilo kot vsebina skrivati za tem naslovom, čeprav je, in sicer pravilno, kakor sem se pozneje uveril, prva asociacija bila — Exkaiser Wilhelm. In vendar je naslov Sinclairjeve knjige v organski zvezi z njeno vsebino, ki v mejah danega miljeja prikazuje motiv, čigar variacijo tolikokrat srečavamo na malo in na veliko, motiv da — *Graecia capta ferum victorem cepit*. Tudi na malo! Graški zdravnik, ki je bil Slovenec, pa je — imel nemško ženo in — deco, mi je svoje dni potožil, kako je dal sinka čez počitnice v svoj rojstni kraj, slovenski trg na spodnjem Štajerskem, da bi se dečko naučil slovenskega jezika. In pomislite, je dejal, kaj je bil efekt: fantovi soigralci Slovenci so se od njega naučili nemščine, a moj se je vrnil kakor je odšel —

¹ Upton Sinclair, *Der Parademarsch. Eine Studie über amerikanische Erziehung. Uebertragung aus dem Amerikanischen von Hermynia zur Mühlén*. 1924.

stockdeutsch! Quod erat demonstrandum, sem si mislil, uvažujoč, da je tudi ta zakaj imel svoj zato.

In pokazati, kako se z nemško ideologijo o moči, ki so se je ameriški profesorji navzeli kot študentje na nemških univerzah in ki jo je z druge strani «imperator» Viljem s svojimi «Austausch»-profesorji zavestno sejal po ameriških visokih šolah: ameriški šolski sistem vprega pred plutokratični voz ameriškega kapitalizma, to je namen Sinclairjeve knjige. Izdali smo 30 milijard, pravi pisatelj (22), mladega življenja smo pokončali na sto tisoče, da bi uničili nemško samodržstvo ter tako s sveta pognali oni režim avtokratskega dogmatizma, ki ga je Johann Gottlieb Fichte, ta pruski filozof in apostol nacionalizma, takole formaliziral: «Die Menschen zum Recht zwingen, sie mit Gewalt unter das Joch des Rechts beugen, ist nicht nur das Recht, sondern auch die heilige Pflicht eines jeden, der die Macht und das Wissen dazu hat... Er ist der Herr, bewaffnet mit dem Zwang und von Gott eingesetzt.» Zato pa Sinclair poziva čitatelja, naj bi se ob vsakem poglavju knjige vprašal, ali ne drži trditev, «da smo hoteli 'Parademarsch' odpraviti s sveta, pa nismo dosegli nič drugega, nego da smo ga presadili na lastna tla ter samemu sebi njegov jarem vrgli na vrat — mu žrtvovali svoje mišljenje in, kar je še mnogo hujše, vzgojo svoje mlade generacije?»

Sinclair je sam absolviral eno izmed ameriških univerz. In kot zrel mož se je pozneje leto dni posvetil študiju ameriškega vzgojstva, v ta namen veliko prepotoval ter se razgovarjal z osebami, ki jih to vprašanje zanima. A bilanca, do katere prihaja Sinclair, je grozovito resna. «V Ameriki obiskuje okoli 600.000 mladih ljudi visoke šole in univerze. Ta mladina je izvoljenec prihodnje generacije, bodočnost države. Ako bo dobivala resnično in pametno izobrazbo, tedaj Amerika lahko postane velika in močna; ako je ne bo dobila, tedaj pa nas nobena sila na svetu ne reši pogina. In kaj pomeni tako zvana «višja izobrazba» v Zedinjenih državah? — To, da se naši mladini, ki šteje 600.000 glav, zavestno in namenoma vceplja: ne modrost, temveč nespamet, ne pravičnost, temveč lakomnost, ne svoboda, temveč suženjstvo, ne ljubezen, temveč sovraštvo» (5).

Kakor vidimo, daje Sinclair precej gradiva za razmišljanje — ne samo svoji ameriški domovini, ampak obenem tudi vsem tistim na evropskem kontinentu, ki jim je še kaj do tega, da si mladina ne otruje duše z neusmiljeno razjedajočim strupom četudi morda za enkrat še ne 100odstotnega amerikanizma. Sicer pa bodi omenjeno, da Sinclair ni nemara izoliran nekdo, ki bi iz kakih osebnih razlogov, recimo iz užaljenega samoljubja pretiraval. Saj n. pr. sodba, ki jo o ameriških visokih šolah izreka Robert Herrick, profesor univerze v Chicagu, ni nič milejša, češ: «Mi za dijake in dijakinje ne storimo prav ničesar; od nas ne prejemajo ne istinite kulture in tudi ne ideala za mišljenje in delovanje. Kadarkoli obiščem kak univerzitetni klub, se moram uveriti, da nismo študentom dali ničesar, ne morale ne idej in niti manir ne» (144).

Ako hočemo prav izmeriti distanco med evropskim pa med ameriškim tipom univerze, tedaj je treba vzeti v račun faktum, da ameriške univerze ne koreninijo v visokih načelih ameriške konstitucije in njene svobode, marveč v ideologiji — ameriškega kupčijskega življenja (244). Izmed velikega števila ameriških univerz niti ena ni nastala iz lastnih sil kakor nekoč n. pr. Bologna ali Paris ali Oxford, ampak jim je po večini temelj položila in jih tudi vzdržuje — privatna darežljivost brzobogatih Američanov. In to dejstvo po svoje vibrira v bitju in žitju tistega faktorja, ki je duša vsake univerze, s katerim se njen nivo dvigne, ustavi in pada — v bitju in žitju profesorskega zbora.

Profesor na ameriških univerzah, tudi «redni», se nastavlja samo za dobo enega leta (101) in je v primeri s količjak sposobnim človekom v kakem drugem

poklicu do skrajnosti slabo plačan (40); najnižja mera te plače je 50(!), a najvišja 300 dolarjev mesečno. V lepi ameriški državi svobode je univerzitetni profesor silno odvisen in sicer neposredno od svojega rektorja, a posredno od kuratorija, ki univerzo kontrolira, oziroma od mecena ali mecenov, ki jo «velikodušno» podpirajo. Sinclair omenja profesorja, ki je bil izboren učitelj, pa ni mogel s plačo prehranjevati sebe in svoje rodbine ter je ostal par čevljev na dolgu; trgovec je poslal račun rektorju in ta je profesorja — z univerze odslovil, češ, da «ne ve, kaj je poštenost» (186). Neki dekan je leta 1917. pred študenti zadnjega semestra slovesno ožigosal mladega profesorja, ki se je tako daleč spozabil, da je začel gologlav zahajati na ulico. In nekatere univerze se iz različnih «razlogov», tudi branijo — oženjenih profesorjev, kakor da je v Ameriki troje spolov: moški, ženske in profesorji (89).

A faktorom ameriške univerze, desna roka nje krušnemu očetu in tudi spiritalu, kuratoriju univerze je njen rektor, ki ga ne voli profesorski kolegij od leta do leta, marveč za daljšo dobo imenuje kuratorij. Tak rektor je neke vrste nadčlovek, ki uživa v ameriški družbi neobičajno velik ugled in mu je poverjena za naše pojme heraklejsko težka naloga. «Rektor kake univerze ali visoke šole je veliki pomirjevalec nepomirljivih elementov, kemik, ki meša olje in vodo, veliki duhoven, ki dela mir med Bogom in Mamonom, cirkuški jahač, ki stoji na hrbtu dveh v nasprotni smeri drvečih konjev; vse to pa on ni iz lastne volje, ampak uradno in po neizprosni nujnosti. Rektor je človek, ki bogatim izvablja denar, da ga porabi za razširjevanje znanja» (211). Univerza potrebuje denarja, zato ima rektor poiskati «ustanovnikov». Kajpada to ni lahka reč. «Ako hoče uspeha, mora pred vsem drugim imeti takt, to se pravi, poznati mora slabosti človeške narave, psihologijo roparskih živali; on je lovec, ki zna trdo, luskinasto kožo starih merkantilnih pošasti do živega prebosti... Rektor se mora po družabni poti do njih preriti; proti njim se mora kazati «človeškega», hliniti mora zanimanje za nje pa občudovanje njih in njihovega življenja. Prisiljen je, da laska njihovi nečimernosti, da jih pōvabi na obed ter ugane, kaj radi jedo. Držati jim mora površnik, jih spremiti do avtomobila, biti ljubezljiv do njihovih soprog ter dvoriti njihovim hčeram. In ko si je pridobil zaupanje, tedaj se previdno priplazi in jim začne razkladati važnost propagandē v prid gosposdujočemu razredu. V svetu da divja boj idej, razširjajo da se nevarna naziranja, razredno sovraštvo in ljubosumnost da dviga ostuden gobec. Kako neki bi imetje bilo varno, ako se novemu pokolenju ne vcepi spoštovanje pred imetkom? Na tej podlagi delo rektor» (213).

Proti svojim profesorjem rektor rad oblastno nastopa, včasih kot nekaj «akademski feldwebel» (81): Tako je n. pr. na neki seji rektor zbranim profesorjem v obraz zabrusil besede: «Zanikrneži, nikar ne mislite, da ste zame kakega pomena; v poldrugi uri bi vas vse do zadnjega lahko zamenjal z drugimi» (164). Ali pa jih obdelava z očetovskimi nasveti, da to in to storijo, a ono opustijo, ker bi sicer lahko «razžalili take ljudi, od katerih sme univerza pričakovati podpore» (195).

A najbolj kritična stran ameriških univerz je njih neposredna ali pa vsaj posredna odvisnost od plutokracije, to je od posamičnih ali karteliranih denarnih mogotcev. Svoje korenine ima ta odvisnost v denarnih fondih, ki jih ameriške univerze do visokih mer prejemajo od privatnih «mecenov». In tako Sinclair naravnost govori n. pr. o univerzi in rektorju Morganove hiše; ta univerza (New York) poseduje, z Morganovo pomočjo, kapital, ki znaša nad 75 milijonov dolarjev. In dalje prikazuje Sinclair v posameznih poglavjih: univerzo bančnega

koncerna Lee-Higginson & Co. (Boston), univerzo družbe U. G. I. (= United Gas Improvement Company — Philadelphia), univerzo lesnega trusta (Oregon), univerzo rudnika (Denver), univerzo pšenice (Northdakota), univerzo kovinskega trusta (Minnesota), univerzo petroleja (Chicago), univerzo avtomobilov (Michigan) itd.

Res je, denar, ki ga znanstveni instituti potrebujejo kakor riba vode, je denar in bi se o njem dalo reči, da — non olet, pa naj si tudi prihaja iz rok selfmade-manskega ameriškega milijarderja. Toda v življenju je že večinoma tako, da «wess Brot ich esse, dess Lied ich singe». In tako prihaja, da tisti posebni k u r a t o r i j i, ki upravljajo take ameriškim univerzam podeljene fondе, s tem tudi, če ne že ravno v izrecni, pa v rahlejši obliki dajejo tudi pravce vsemu stremljenju na teh univerzah. In neki kurator je novo izbranemu rektorju javno zapisal za uho, kaj da «želijo» od univerze «die Geschäftsleute» v državi Oregon, češ: «Mi hočemo, da se mladina »oblikuj« na ta in ta in ne na drugačen način» (108).

Člani takega kuratorija so namreč ameriškano vsemogočni, nikomur odgovorni, neodstavljeni ter sami imenujejo svoje naslednike. In iz kakih vrst se rekrutirajo ti člani? No, podčrtati je treba pred vsem drugim to, da je med njimi samo po en pedagog in da je tudi ta le ex offio član kuratorija — rektor dotične univerze (28). Sicer pa se prav lahko primeri, da isti ljudje vodijo univerzo in obenem recimo kontrolirajo — železnico. V kuratoriju za univerzo Yale n. pr. sedijo: ravnatelj njujorske Trust Company, ki je obenem ravnatelj tramvajske družbe, dalje družbe za zavarovanje proti požarom in pa kreditnega zavoda; potem ravnatelj Merchants National Bank v Bostonu; ravnatelj Tille Guarantee in Trust Company v New Yorku; ravnatelj Westinghouse Company v Pittsburghu; trgovec z drobnim blagom iz Chicago, ki je obenem ravnatelj železnice in banke; tovarnar za svilo, ki ima kot kurator tudi sedež v neki banki; redakter vodilnega lista, ki je obenem načelnik dveh zavarovalnih družb; drug redakter, ki je istočasno železniški ravnatelj; prvi sindikus cestnih železnic v Connecticutu itd. (87).

Jasno je, da na univerzah, ki jih nadzirajo bogati kuratorji in kjer je ozračje skoz in skoz prekvašeno s koncentriranim merkantilizmom, življenje duha ne more biti kdo ve kaj v ceni. Zato pa ni nič čudnega, če kuratorij daje pri poviševanju in odmeri plače prednost takim profesorjem, ki predavajo o bolj merkantilnih predmetih ter v prvi vrsti gojijo «malikovanje pasjega boga, ki se mu pravi — uspeh» (209), pred onimi, ki dajejo študentom duhovno znanje (183). Ali pa če je neki kurator univerze v Worcesteru izrazil tole mnenje, da bi za univerzo bilo veliko boljše, če bi imela izurjeno moštvo za nogomet, nego da ima enajst najglasovitejših učenjakov v državi; to da bi mnogo bolj odgovarjalo okusu občinstva in prinašalo denarja (167). In tako je potem umljivo, če rektor univerze, ki je mehanično orodje v rokah kuratorija, izpoveduje prelepo načelo, da je pošteno pridobivanje denarja enakovredno z — oznanjevanjem evangelija (181) ter v tem zmislu zahteva od profesorjev, da naj mladino uče, kako se kultura prekovava v žolte cekine (169).

Pa porečete morebiti, da je Sinclair socialist in zato tudi ameriško pedagogiko gleda skozi pobarvane naočnike. Na ta ugovor pa mi dovolite kot zagovor besede, ki jih je Robert Louis Stevenson pri neki priliki zapisal: da je vsaka knjiga v prvi vrsti napisana za peščico tistih, ki pisatelja prav umevajo, in ne za najširši publikum.

K. Ozvald.

SLAVIJA

jugoslovanska za-
varovalna banka

V LJUBLJANI

Podružnice:

Beograd Zagreb
Sarajevo Novi Sad
Osijek Split

Glavna zastopstva:

Vel. Bečkerek Cetinje
Skoplje Maribor

Generalno ravnateljstvo
v Ljubljani

"GROM"

CARINSKO-
POSREDNIŠKI IN
ŠPEDIJSKI BUREAU

Obavlja vse v to stroko
spadajoče posle
točno in kulantno

LJUBLJANA

Kolodvorska ulica 41

Naslov brzojavkam: „Grom“

Telefon interurban šte. 454

*Mednarodni spedijski zavod v Ljubljani
Podružnica na Jesenicah*

R. RANZINGER

Javno skladišče

*zvezano s progo
juž. žel.*

Spedicije

vsake vrste -

Shramba - Za-

carinjenje - Specialna

oprema za prevažanje po-

hištva - Nabiralni promet iz

Avstrije, Češkoslovaške in Italije

*Davka in
carine*

prosto skladišče

Telefon št. 60 - Račun pošt. čekovnega zavoda št. 10.450

Narodna tiskarna v Ljubljani

se priporoča za izvrševanje vseh tiskarskih del, kakor kup-
čijskih tiskovin, časopisov, knjig, tiskovin za urade, hranilnice
in posojilnice, sporede, posetnice, kuverte itd.

Telefon št. 304 Točna postrežba, nizke cene! Telefon št. 304

BUDDHA

AKO PIJEŠ „BUDDHA“ ČAJ,
VŽIVAŠ ŽE NA ZEMLJI RAJ!

TRADE MARK

O. M. AVTOMOBILI

B. S. A. MOTOCIKLI

B. S. A. BICIKLI

in vse opreme nudi ugodno

JUGO-AUTO, D. Z O. Z.

LJUBLJANA, Dunajska c. 36

SLAVENSKA BANKA D. D., Centrala Zagreb

Podružnica: Ljubljana

Vplačana delniška glavica in rezerve preko 120.000.000 Din.

PODRUŽNICE: Beograd, Bjelovar, Brod n. S.,
Celje, Dubrovnik, Gornja Radgona, Kranj, Maribor,
Murska Sobota, Novi Sad, Osijek, Sarajevo, Sombor,
Sušak, Šabac, Šibenik, Vršac in Wien

EKSPozITURE: Rogaska Slatina (sezonska),
Škofja Loka in Jesenice

AFILIJACIJI: Slovenska banka, Ljubljana, in Jugo-
slovenska industrijska banka d. d., Split

LASTNE AGENCIJE v južni Ameriki:
Buenos Aires, Rosario de Santa Fé; **v severni**
Ameriki: v vseh večjih mestih direktne bančne zveze

Posreduje vse bančne in trgovske posle z inozemstvom, posebno z Italijo in Avstrijo

Olajšuje posle eks- in importerjem s tem, da jim eskomptira
menice v lirah kakor tudi v drugih inozemskih valutah

Otvorja akreditive, izstavlja
garantna pisma in izvršuje vse
bančne posle najkulantneje

Vloge na knjižice in v
tekočem računu obrestuje
najpovoljnejše

Stare letnike
„LJUBLJANSKEGA ZVONA“
(1881. do 1924.)

v nekaj izvodih odda

upravništvo „Ljubljanskega Zvona“
v Ljubljani, Prešernova ulica šte. 54.

NAJNOVEJŠE KNJIGE

Tiskovne zadruge v Ljubljani, Prešernova ulica 54

Jos. Jurčič: **Zbrani spisi**. IV. zv.
Uredil dr. Prijatelj. Broš. 72 Din, vez.
v celo platno 86 Din, v polfrancoski
vezavi 92 Din.

Zbašnik Fr.: **Žrtve**. Roman.
Broš. 24 Din, v celo platno vez. 34 Din,
poštšina 2 Din več.

Petrovič-Skrbinšek: **Vozel**.
Vaška šala. Broš. 18 Din, pošt. 1 Din.

Korolija: **Jugana**, vila najmlajša.
Dramska vizija v enem dejanju. —
Broš. 7 Din, pošt. 75 p.

Ivan Lah: **Knjiga spominov**.
Vez. 45 Din, broš. 35 Din, pošt. 2 Din.

Nušič-Govekar: **Narodni poslanec**
Komedija. Broš. 18 Din, pošt. 75 p.

Melik A.: **Jugoslavija. I. del**.
Druga predelana in pomnožena izdaja.
Navadna izdaja 60 Din, boljša 75 Din,
po pošti 2 Din več.

Sienkiewicz: **Potop**. 1.—8. sn.
Broš. s poštino vsi skupaj 100 Din.

Puškin-Prijatelj: **Kapetanova hči**.
Povest. — Broš. 24 Din, vez. 29 Din,
po pošti 1'20 Din več.

Schönherr-Skrbinšek: **Zemlja**.
Komedija. — Broš. 15 Din, pošt. 75 p.

Budal: **Križev pot Petra**
Kupljenika. Povest.
Vez. 22 Din, br. 17 Din, pošt. 1'50 Din.

Kersnik Janko: **Cyklamen**. Roman.
Vez. 27 Din, br. 22 Din, pošt. 1'50 Din.

Kersnik Janko: **Agitator**.
Broš. 18 Din, vez. 23 Din, pošt. 1'25 Din.

Frana Maslija-Podlimbarskega
Zbrani spisi. I. zvezek.
Uredil dr. J. Šlebinger. Broš. 70 Din,
po pošti 2 Din več.

DELNIŠKA TISKARNA

D.

D.

BRZOJAVI: DELTISK
TELEFON ŠT. 132

ČEKOVNI ZAVOD
ŠTEV. 11.630

V LJUBLJANI, MIKLOŠIČEVA CESTA 16

Izdeluje vse tiskovine do naj-
umetnejšega barvotiska kakor
tudi natiskuje liste, časopise,
trgovinske in uradne tiskovine
Vsa tiskarska dela izvršuje kar
najhitreje in najvestneje po
strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo
kar najbolj moderno urejeno

KNJIGOVEZNICO

ki izvršuje knjigoveška dela naj-
preprostejše do najfinejše vrste
Stroj za črtanje trgovskih knjig